

ВІСНИК

Програм шкільних обмінів

У ВИПУСКУ

◆ Події	20
◆ Увага! Оголошення	27
◆ Обмінюємося враженнями	8, 16, 18, 22, 32
◆ За результатами конкурсу	1, 22
◆ Запрошуємо до співпраці	3, 18, 28
◆ Матеріали конференцій	4, 11, 24

Note from publishers: *Views expressed in the articles are the sole responsibility of the authors. We value your personal opinion even if it does not coincide with that of the Public Affairs Section of the U.S. Embassy or the U.S. Government. Your ideas and articles are welcome and greatly appreciated.*

- Ліневич Павло, Міське громадське об'єднання "Співробітництво для прогресу", Новоград-Волинський, Житомирська обл., "Створення міського інформаційно-методичного центру з громадянської освіти при гімназії ім. Лесі Українки щодо організації вільного доступу до Інтернет і розповсюдження електронних публікацій з громадянської освіти";
- Вдовичин Ігор, Львівська комерційна академія, "Я громадянин. Навчальний посібник з громадянської освіти (громадянознавство)";
- Цюра Надія, Львів, Національна скаутська організація "Пласт", "Молодіжний громадський центр";
- Черняк Інна, Навчально-виховний комплекс №16, Мелітополь, Запорізької обл., "Організація незалежного інформаційно-освітнього центру "Захист";
- Ткаченко Віктор, Гуманітарна гімназія ім. Лесі Українки, Жовті Води, Дніпропетровська обл., "У фокусі – Інтернет";
- Смельянова Ганна, НГО "Одеська обласна група медіації", "Громадянська освіта 2000";
- Довгопол Іван, Кримський республіканський інститут післядипломної педагогічної освіти, "Розвиток ресурсного центру "Освіта для демократії в Україні";
- Пилипович Андрій, Нова Каховка, Херсонська обл., Центр сучасного розвитку молоді "Астра"; "Web master club";
- Губарева Валентина, Херсонська благодійна фундація "Освіта Херсона", "Тренінг професіоналів з громадянської освіти з використанням Інтернет/електронних ресурсів";
- Онишкевич Ігор, Київ, Благодійний фонд "Карітас-Київ"; "Досвід милосердя в мережі Інтернет";
- Романюк Анатолій, Центр політичних досліджень Львівського національного університету; "Створення Західноукраїнського ресурсного Інтернет-порталу з дистанційної освіти у сфері суспільно-гуманітарних дисциплін";
- Арапов Сергій, Вінницька філія Міжрегіональної академії управління персоналом; "Побудова інформаційного центру підтримки освіти в Барському регіоні Вінницької області";
- Вукіна Наталія, Харків, школа № 163, Харківська філія Асоціації "Доба"; "Навчання основам демократії через активні та інтерактивні методи".

**Лідія Безрука, ТЕА-99,
м. Калущ, Івано-Франківська область**

Дискусія на конференції директорів шкіл програми РІЕ
“Середня освіта: залучення коштів та реформи”
16 грудня 2000 року, м. Київ

АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ЗМІЦНЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МАТЕРІАЛЬНОЇ БАЗИ ШКОЛИ

Випускники програми ТЕА теж можуть зробити суттєвий внесок у зміцнення матеріально-технічної бази своєї школи. Але це великою мірою залежить від особистості американського вчителя, його здатності і бажання довго, наполегливо і важко працювати, щоб зробити таку добру і потрібну справу для української школи. В цьому плані нашої школі поталанило.

В рамках програми ТЕА-99 наша школа приймала американську вчительку Сьюзен Стакер з м. Жілет, штат Вайомінг. Під час перебування в Калущі Сьюзен знайомилася з багатьма школами. Особливу увагу вона звернула на досить слабку матеріально-технічну базу наших шкіл, на відсутність сучасних технічних засобів навчання.

Після повернення до США вона створила 28-хвилинний відеофільм про Україну, про наші школи, про досить високий рівень знань учнів на фоні відсутності або недостатності необхідних і сучасних засобів навчання.

Сьюзен провела ряд зустрічей з учнями та їхніми батьками, вчителями, громадськістю м. Жілет. Вона ділилася враженнями про освіту і середню школу в Україні через часопис організації National Teacher of the Year (США).

Результатом цих презентацій було рішення оголосити збір навчальних та технічних матеріалів для допомоги нашої школі. До цієї операції підключилися бойскаути школи, в якій працювала Сьюзен, разом зі своїм інструктором - батьком одного з бойскаутів - Джоном Деніельсом. Ян Деніельс, тодішній 8-класник, назвав цю операцію *НАДІЯ*. Активно допомагала йому мама Сенді Деніельс. Вона - власник книжкової крамниці, і ми отримали багато нової художньої літератури для дітей.

Збір матеріалів тривав кілька місяців. А в цей час Сьюзен вирішувала питання транспортування вантажу до України. За допомогою нашої мерії вона дізналася про Counterpart International. Саме ця організація взяла на себе перевезення вантажу, витрати, пов'язані з цим, надання контейнера і доставку вантажу до школи.

З боку нашої школи треба було знайти благодійну організацію, яка б отримала для нас цей вантаж, а також тримати на контролі вчасне оформлення ними всіх необхідних документів.

Коли допомога була зібрана, Ян зі своєю сім'єю та іншими бойскаутами все систематизували, описали, запакували і підготували до відправки.

Допомога, яка надійшла з м.Жілет до школи, була різноманітною: від дрібного канцелярського приладдя до комп'ютерів. Були тут одяг та взуття для малозабезпечених сімей. Дуже багато літератури, предметні енциклопедії, глобуси, унаочнення для хімічного, фізичного та біологічного кабінетів. Найбільше поповнилися кабінети англійської мови та інформатики. Школа одержала комп'ютери та комплектуючі, монітори, принтери, модеми, відеокамери, кінокамеру, фотоапарати, музичний центр, магнітофон, різне програмне забезпечення, аудіокасети, компакт-диски. Покращилася спортивна база: м'ячі, лижі, спальні мішки, спортивне взуття, спортивна форма для 5 команд по 12 чоловік.

Все це багатство ми одержали напередодні цього навчального року і дуже вдячні Сьюзен Стакер, сім'ї Деніельсів, вчителям та учням Sage Valley Junior High School, громадськості м. Жілет, штат Вайомінг, а також працівникам Counterpart International у Києві та Вашингтоні за допомогу і сприяння в тому, щоб **НАДІЯ** стала реальністю.

КОМЕНТАР ЮРИСТА

Шановні панове,

Дозвольте скористатись цією нагодою, щоб привітати вас із весняними святами, та прошу звернути увагу на викладену нижче інформацію щодо питання про отримання благодійної допомоги, яке обговорювалося під час Конференції "Середня освіта: залучення коштів та реформи":

У наведеному прикладі ЗОШ м. Калуш скористалася допомогою посередницької організації – Counterpart International. Натомість кожна школа сама, як юридична особа, може стати отримувачем гуманітарної допомоги.

Порядок реєстрації отримувачів гуманітарної допомоги

Реєстрація отримувачів гуманітарної допомоги проводиться шляхом включення їх до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги відповідно до ПОРЯДКУ реєстрації отримувачів гуманітарної допомоги, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2000 р. N 543 (додається).

Єдиний реєстр отримувачів гуманітарної допомоги веде Комісія з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України (м. Київ, вул. Грушевського, 12/2; тел. 254 05 80).

Включенню до згаданого реєстру підлягають юридичні особи, зазначені у статті 1 Закону України "Про гуманітарну допомогу" від 22 жовтня 1999 року N 1192-XIV:

а) підприємства громадських організацій інвалідів, ветеранів війни та праці, а також підприємства, установи та організації, що утримуються за рахунок бюджетів, та уповноважені ними державні установи;

б) благодійні організації, створені у порядку, визначеному Законом України "Про благодійництво та благодійні організації";

в) громадські організації інвалідів, ветеранів війни та праці, Товариство Червоного Хреста України та його обласні організації, творчі спілки, а також громадські організації, створені для здійснення передбаченої їхніми статутними документами екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої та наукової діяльності;

г) релігійні організації, зареєстровані у порядку, передбаченому Законом України "Про свободу совісті та релігійні організації".

Рішення про реєстрацію отримувачів гуманітарної допомоги приймає Комісія з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України.

Для реєстрації юридична особа подає згаданій комісії:

1) заяву про реєстрацію;

2) приблизний перелік набувачів гуманітарної допомоги - юридичних осіб та/або інформацію про орієнтовну кількість населення, що потребує допомоги;

- 3) документи, необхідні для визнання вантажів, коштів, у тому числі в іноземній валюті, виконаних робіт, наданих послуг гуманітарною допомогою;
- 4) довідку про включення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;
- 5) свідоцтво про державну реєстрацію та нотаріально засвідчений примірник установчих документів, якщо юридична особа підлягає державній реєстрації;
- 6) рішення про створення юридичної особи та положення (статут) про неї, якщо юридична особа не підлягає державній реєстрації.

Рішення Комісії з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України про реєстрацію юридичної особи як отримувача гуманітарної допомоги надсилається комісіям з питань гуманітарної допомоги при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських держадміністраціях, Держмитслужбі, Державній податковій адміністрації, Національному банку та отримувачу гуманітарної допомоги.

Основні нормативно-правові акти з питань митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою

Митне оформлення вантажів з гуманітарною допомогою здійснюється у відповідності з Законом України "Про гуманітарну допомогу" від 22 жовтня 1999 року N 1192-XIV, постановою Верховної Ради України від 19.02.1997 року №85/97-ВР "Про тимчасовий порядок митного оформлення вантажів з гуманітарною допомогою, що надходять на митну територію України від іноземних юридичних і фізичних осіб", ПОРЯДКОМ митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги, затвердженим постановою Кабінету Міністрів від 22.03.2000 року №544, Інструкцією про першочергове безкоштовне спрощене декларування гуманітарних вантажів, затвердженою наказом Держмитслужби від 24.12.1999 року №852, Положенням про порядок контролю за пропуском через митний кордон України вантажів гуманітарної допомоги, затвердженим наказом Держмитслужби від 27.08.2000 року №466, тощо.

Основні нормативно-правові акти щодо оподаткування гуманітарної допомоги

Оподаткування гуманітарної допомоги здійснюється відповідно до вимог статті 6 Закону України "Про гуманітарну допомогу" від 22 жовтня 1999 року N 1192-XIV, Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (в редакції Закону України № 283/97-ВР від 22.05.1997), Декрету Кабінету Міністрів України "Про акцизний збір" від 26 грудня 1992 року, Закону України "Про податок на додану вартість" від 03.04.1997 № 168/97-ВР, інших нормативно-правових актів України (в т.ч. і ЗАКОНУ УКРАЇНИ «Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок з громадян" щодо оподаткування благодійної допомоги» від 7 грудня 2000 року N 2136-ІІ).

Згідно згаданих нормативно-правових актів гуманітарна допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, у грошовій або натуральній формі (крім підакцизних товарів), яка надається, ввозиться, пересилається в Україну, звільняється від митних зборів, оподаткування за наявності рішення Комісії з питань гуманітарної допомоги про визнання таких вантажів (товарів) гуманітарною допомогою.

Порядок надходження та використання гуманітарної допомоги у вигляді іноземної валюти

Порядок надходження та використання гуманітарної допомоги у вигляді іноземної валюти регулюється згаданим Законом "Про гуманітарну допомогу" та ПОРЯДКОМ використання гуманітарної допомоги у вигляді коштів в іноземній валюті з рахунків в іноземній валюті отримувачів гуманітарної допомоги, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2000 року № 542.

Відповідно до цих документів зарахування коштів в іноземній валюті на рахунки в іноземній валюті отримувача гуманітарної допомоги здійснюється без ліцензій (спеціального дозволу) Національного банку України за наявності рішення Комісії з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України про визнання цих коштів гуманітарною допомогою на основі зазначеного іноземним донором напрямку використання. Таке зарахування коштів має здійснюватись відповідно до вимог Інструкції про відкриття

банками рахунків у національній та іноземній валюті, затвердженій постановою Правління НБУ від 18.12.1998 року № 527. У дорученні на перерахування коштів на рахунок в іноземній валюті отримувача гуманітарної допомоги має бути визначено напрям використання гуманітарної допомоги.

Гуманітарна допомога у вигляді іноземної валюти, що зараховується на рахунок в іноземній валюті отримувача гуманітарної допомоги, не підлягає обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку і має бути використана винятково за цільовим призначенням. Гуманітарна допомога у вигляді іноземної валюти не підлягає списанню у безспірному порядку з рахунків в іноземній валюті отримувача гуманітарної допомоги уповноваженими на це органами. Відсотки, які нараховуються на залишки коштів гуманітарної допомоги, мають статус гуманітарної допомоги і використовуються винятково за цільовим призначенням.

Порядок обліку отримання та цільового використання гуманітарної допомоги

Облік отримання та цільового використання гуманітарної допомоги здійснюється відповідно до вимог Порядку бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги, затвердженого наказом Міністерства фінансів від 14.12.1999 року №298, Порядку списання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, які мають певний термін експлуатації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 16.03.2000 року №514, Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.98 р. N1295, тощо. У разі відсутності обліку щодо отримання та цільового використання гуманітарної допомоги вона вважається використаною не за цільовим призначенням. При отриманні іноземної валюти, яка надійшла як гуманітарна допомога на рахунок в іноземній валюті отримувача гуманітарної допомоги, він як юридична особа-резидент здійснює її облік окремо.

Отримувач гуманітарної допомоги і набувач гуманітарної допомоги (юридична особа) щомісяця в установленому порядку подають до відповідної комісії з питань гуманітарної допомоги звіти про наявність та розподіл гуманітарної допомоги до повного використання всього обсягу отриманої гуманітарної допомоги.

Буду радий, якщо моя участь у згаданій Конференції та ця інформація допоможе учасникам Конференції у подальшому здійсненні їхньої благородної місії.

З повагою,

Андрій Смаль

Директор

Юридична компанія "Юрком"

01042, м. Київ, Бульвар Дружби Народів, 9 Тел./факс (044) 252-8530, 269-4241 e-mail: jurcom@i.kiev.ua

**Жанна Шатрова,
вчителька англійської мови,
учасниця програми ТЕА**

**Тернівська гімназія
М. Кривий Ріг**

I have a dream ... Так називалась моя стаття, надрукована у "Віснику" рік тому. В ній я ділилася враженнями про свою участь у програмі ТЕА, поїздки до Сполучених Штатів влітку 1999 року та про візит американського колеги Стіва Слейкі до Тернівської гімназії, де я працюю. Закінчувалася стаття словами про мою мрію започаткувати співробітництво між нашими школами, зробити так, щоб тісні зв'язки та професійне спілкування стали реальністю, щоб діти та колеги отримали можливість побачити далеку країну й познайомитися з її народом, культурою та історією.

Тоді я ще не знала, що здійснення моєї мрії стане можливим завдяки програмі співробітництва з середніми школами СНД (NIS Secondary School Partnership Program)

Щороку американським вчителям надається можливість узяти участь в конкурсі на отримання гранта для здійснення проекту співробітництва між американською школою та її партнером в одній із країн СНД. Для цього треба представити пропозицію, проект програми на рік, основні положення якого:

- 1) робота над спільним проектом дослідження за обраною темою;
- 2) обмін групами студентів та вчителів;
- 3) розробка спільних навчальних програм, курсів і т.д.

Звичайно, я підтримала Стіва у його бажанні взяти участь у цьому конкурсі. Більше трьох місяців ми працювали над нашою пропозицією. Тема для спільного учнівського проекту була вибрана така: США – Україна – вивчення екологічних питань: дослідження спільних екологічних проблем та шляхів їх вирішення в долині Сан Габріель (штат Каліфорнія) та м. Кривому Розі (Україна).

Програма обміну передбачала відвідування українською групою (8 учнів та 3 вчителі) штату Каліфорнія протягом 3 тижнів в жовтні-листопаді 2000 р. та візит наших американських партнерів до України в квітні 2001 р. Критерії відбору учасників груп визначалися у самій пропозиції. Для українських учнів необхідними умовами були: активна участь в роботі над паралельним проектом із соціально-економічного розвитку нашого району (цей проект діти починали робити разом зі Стівом Слейкі під час його перебування в гімназії. До речі, проект виборов перше місце в міському конкурсі студентських наукових робіт, присвячених 225-річчю м. Кривого Рога). Школярі повинні були показати високі результати в навчанні, свою громадянську зрілість та активну життєву позицію. Листування з американським ровесником та зв'язки між сім'ями також бралися до уваги – обмін передбачає проживання в сім'ях. Крім того, всі учасники володіли англійською мовою. Далі в пропозиції детально обговорювалися інші види діяльності щодо розвитку зв'язків між нашими школами: обмін інформацією, допомога з Інтернет-зв'язком, організація спільних заходів тощо.

В травні 2000 року ми дізналися про те, що наш проект виборов грант для здійснення всієї програми. Почалася підготовка й робота з реалізації першої половини пропозиції.

Згідно критеріїв були відібрані учасники групи для поїздки до США. Останнім етапом відбору було інтерв'ю українських школярів з волонтером корпусу Донною Брейден, яка підтвердила, що претенденти відповідають усім вимогам. У вересні та жовтні обговорювався екологічний проект і план роботи над ним, проводилися орієнтації щодо проживання в американських сім'ях та інших важливих моментів перебування в Сполучених Штатах.

19 жовтня наша група приземлилася в аеропорті LAX в Лос Анджелесі. Почалися три тижні

перебування в дивовижній країні, які, я впевнена, назавжди залишаться в пам'яті моїх учнів та колег. Навіть зараз, через 3 місяці після повернення, мені досить важко сказати, що було найголовнішим, найважливішим: чи робота над проектом, чи знайомство з життям американської школи, чи той безцінний досвід проживання в американській родині і відчуття себе членом цієї родини, чи знайомство і відвідання місць, самі назви яких викликають захват (Голлівуд, Діснейленд, Сан-Франциско, музей Гантінгтон, акваріум Монтерей і т.д.).

Треба відразу зауважити, що бездоганна організація всіх робочих поїздок, екскурсій, офіційних прийомів стала можливою завдяки зусиллям Стіва Слейкі. Це справжній професіонал, гарний менеджер та організатор, чудова людина. Я пишаюся тим, що маю такого партнера і друга.

Особисто для мене ця поїздка стала періодом відкриттів. Я відкрила для себе американську школу, тому що мала можливість побувати на уроках американських колег, поділитися своїм досвідом, ознайомитися з програмами навчальних предметів, бути присутньою на засіданнях педагогічного колективу. Я вдячна колективу школи Ла Пуенте за найщиріший прийом і бажання поділитися всім та дізнатись якомога більше про життя їхніх українських колег. Я відкрила для себе життя американської сім'ї. Спілкування з чудовою родиною Стіва Слейкі, їхніми друзями та сусідами, можливість жити життям звичайних американців допомагала краще розуміти цих людей і дійсно полюбити їх. Я відкрила для себе красу штату Каліфорнія і зрозуміла, чому його називають "земним раєм". Побувати на цій прекрасній землі й не захопитися нею просто неможливо. Яскравість вражень, професійне збагачення підсилювалися тим фактом, що поруч були мої учні. Кожен день був розписаний з ранку до вечора. Учні відвідували уроки разом зі своїми американськими друзями. Звичайно, вони порівнювали навчальні програми та підхід до викладання. Поділившись враженнями, ми прийшли до висновку, що не можна сказати, яка система освіти краща чи гірша, вони просто різні і нам є чого вчитися одне в одного.

На мій погляд, одним із найважливіших моментів була робота над спільним екологічним проектом. Під час дискусій вирішувалися шляхи підходу до проблем дослідження, відпрацьовувалася загальна стратегія. Учасники проекту мали чудову можливість зібрати необхідний матеріал, побувавши на заводах із очищення води, в компанії з водопостачання Південної Каліфорнії. В ході обговорення плану роботи, питань для соціологічного опитування учасники набували досвіду культури дискусій, уміння відстоювати свою точку зору й приймати аргументи опонентів. Ми вчилися працювати спільно.

Подорож по Каліфорнії, всі інші екскурсії були також передусім навчальними. Кожен з учнів мав матеріали з завданнями, які треба було виконати після відвідання та ознайомлення з тим чи іншим місцем. Я вважаю це вкрай необхідним, тому що разом з емоційним сприйняттям вони отримували інформацію і можуть зараз не просто сказати, що, наприклад, у Сан-Франциско було чудово, а й розповісти багато фактів з історії та життя цього міста.

Після повернення додому учасники програми розпочали напружену роботу з підготовки візиту американських друзів. Складання програми перебування, завершення дослідження з екологічного проекту та дискусії щодо його заключного варіанту, обмін інформацією, оформлення виставки про відвідання Каліфорнії, інтерв'ю для радіо і телебачення – ось далеко не весь перелік справ, якими заповнені дні учнів - учасників проекту. Крім того, вони успішно здають заліки, тематичні атестації з предметів. Спостерігаючи зараз за своїми вихованцями, я все більше переконуюсь, наскільки позитивно впливає на них участь у програмі. Я працюю з особистостями, які відповідально ставляться до своїх обов'язків, мають власну точку зору і можуть її відстоювати, навчилися планувати свою діяльність й виконувати роботу творчо і якісно.

Програма стала важливою частиною життя всієї школи. Учні з ентузіазмом допомагають у роботі над проектом, діляться своїми ідеями щодо перспективи співробітництва, знаходять все більше друзів серед школярів школи Ла Пуенте. Завдяки допомозі американської сторони гімназія зараз має доступ до Інтернету, що значно полегшує нашу діяльність.

У квітні ми плануємо спільний захист-презентацію екологічного проекту в формі науково-практичної конференції, де американські та українські школярі представлять свої доповіді та висновки. Крім того, американські друзі, звичайно, познайомляться з нашим рідним містом. Також плануються навчальні екскурсії до Києва, Львова. Необхідно, щоб гості дізнались якомога більше про Україну, познайомилися з різноманітністю її культур і полюбили її. Мене часто питають про те, як можна взяти участь у цій програмі. Порада тільки одна. Кожен із нас, перебуваючи в США, знайомився з американськими колегами і підтримує зв'язок з тим чи іншим вчителем. Запропонуйте цій людині взяти участь у конкурсі, обговоріть спільну ідею, над якою будуть працювати ваші школи, і складіть проект.

Ця робота копітка і вимагає зусиль. Але отримання гранту відкриває цікаві перспективи для вашої школи та для реалізації вашого творчого потенціалу. Значення такого співробітництва неможливо переоцінити.

Анатолій Тихолаз
доцент Національного Університету
"Києво-Могилянська Академія",
кандидат філософських наук
Доповідь на конференції
"Незалежне тестування в освіті"
Київ, 24-25 лютого 2001р.

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ СПРИЙНЯТТЯ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ НЕЗАЛЕЖНОГО ТЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розмову про світоглядні передумови впровадження системи незалежного тестування в Україні я почну з категоричної заяви щодо власної безумовної прихильності до незалежного тестування в його глибинних ідейних засадах. Ідея незалежного тестування має бездоганну простоту і довершеність, що є ознаками її виправданості вже на рівні теоретичного задуму. Щодо практичного боку справи, незалежне тестування, з одного боку, може стати геніальним у своїй простоті засобом подолання численних хвороб нашої освіти і, в першу чергу, її враженості метастазами корупції, а з іншого - перетворитися на могутнє знаряддя об'єктивної селекції національної еліти в високому розумінні цього слова, а не в тому карикатуризованому значенні, якого у нас йому надають, роздаючи одне одному роги "Золота Фортуна". Дійсно - замість розводитися про антикорупційні заходи, чому б, не очікуючи на масове моральне перетворення армії корупціонерів від освіти, не впровадити механізм, що просто унеможливив би будь-яку корупцію? У радикально спрощеному вигляді це мало б означати відлучення від оцінки знань рівною мірою як тих, хто навчав, так і тих, у кого надалі навчатимуться. Якщо перенести нині діючу в нашій освіті систему оцінювання в таке конкурентне середовище, як спорт, то це б мало приблизно такий вигляд: медалями спортсменів нагороджували б їхні тренери й водночас судді мали б самі обирати спортсменів, чий змагання судитимуть. Подібний нонсенс нікому не спаде на думку, бо вочевидь за такої системи переможе аж ніяк не найкращий. Не випадково з досвідом впровадження системи незалежного тестування ми зустрічаємося або в країнах розвинутої ринкової економіки, де вартість конкурентного відбору ні в кого не викликає сумнівів, або принаймні в тих країнах, де в суспільній свідомості міцно вкорінене переконання, що перемагати, в тому числі і в праві на здобуття освіти, має кращий. Саме ця світоглядна підтримка незалежного тестування, на мій погляд, і може виявитися чи не найвирішальнішим чинником успіху експерименту, що розпочинається в Україні.

Безумовно, на заваді успіхові впровадження системи незалежного тестування постануть численні перешкоди державно-політичного та бюрократичного характеру. Чи зацікавлені школи в тому, щоб їх було усунуто від підсумкової атестації учнів? Питання вочевидь риторичне, бо за існуючої системи для багатьох шкіл це стане рівнозначно смертному вирокові. Чи зацікавлені вищі заклади освіти в тому, щоб зі своїми студентами вони знайомилися лише першого вересня, оскільки впливу на процедуру вступу вони будуть позбавлені? Відповідь очевидна. Якою може бути реакція органів освіти в тому разі, якщо таку систему таки буде впроваджено? Очевидно, що єдино можливою - прагненням встановлення неподільного контролю над інституціями незалежного тестування, які в такому разі перетворюються на ланку номер один бюрократичного впливу на освіту. В разі встановлення такого контролю державну підтримку гарантовано, так само як гарантовано і втрату тієї властивості системи тестування, яка власне і надає їй сенсу, а саме - незалежності. Я сказав: у разі, якщо таку систему буде таки впроваджено. Дійсно, її впровадження за умови перелічених обставин можливе лише за наявності вищої політичної волі.

Я зосереджуся на чинникові, що гіпотетично може сприяти успішному впровадженню системи незалежного тестування в Україні. Адже в освіті, окрім тих, хто надає освіту і оцінює знання, є й ті, кому її надають і чийі знання оцінюють. Саме громадяни, які утримують державну систему освіти, одержуючи жалюгідну платню і сплачуючи астрономічні податки, саме громадяни, що переживають хабарницький кошмар шкільної освіти та конкурс гаманців при вступі до вищих закладів освіти, - саме вони могли б стати реальною силою для впровадження незалежного тестування, усвідомивши його високу демократичну вартість як засобу неупередженого, об'єктивного механізму оцінювання знань. В першу чергу це призвело б до революції в стосунках громадян зі школою: сьогодні діячам середньої освіти навіть у кошмарних снах не може привидітися, що батьки з принижених прохачів перетворяться на вимогливих споживачів в умовах, коли школа почне відповідати за якість наданої освіти не перед самою собою. Однак знову зверну увагу: я сказав, що такою силою громадяни могли б стати, усвідомивши суспільну вартість такої системи.

Сумніви щодо наявності усвідомлення в суспільній думці потреби в радикальних змінах існуючої системи атестації випускників та вступних випробувань виникають вже внаслідок того, що за наявності всезагального невдоволення існуючою системою, а точніше, хворобливими формами, що вона їх набула, водночас спостерігається відсутність проявів якнайменшого протесту з боку населення. Щодо умов, які нав'язуються громадянам в освіті, ми спостерігаємо типовий спосіб поведінки пострадянських українців - пристосування. З цієї відсутності якнайменшого протесту аж ніяк не можна робити легковажний висновок, бо це є проявом якоїсь загальної апатії чи то паралічу громадянської волі. Варто замислитися, чи не криються за цим глибинні світоглядні та культурні стереотипи, що роблять діючу систему оцінювання знань не просто рабськи сприйнятою, а й внутрішньо виправданою.

На яких світоглядних аргументах ґрунтується ідея незалежного тестування в суспільствах, де цю систему впроваджено? В найфундаментальнішій формі - на аксіомі римського права - першому титулі "Інституцій" Юстиніана: "Справедливість полягає в неухильній та твердій волі віддавати кожному своє". Відплата має відповідати заслугам, першим має бути кращий, а кращого має виявити чесна й відкрита боротьба за правилами, однаковими для всіх. Ці загальні філософсько-правові засади знаходять своє відображення в ставленні до освіти в цілому і в оцінюванні знань зокрема. Кожен має право на освіту, проте місце, яке він обійматиме в суспільстві, прямо залежить від того, як він особисто спромігся скористатися з цього права. Ще "Декларація прав людини" 1789 року наголошує: "Усі громадяни, як рівні перед очима права, можуть рівно обіймати будь-які громадські посади відповідно до їхніх здібностей та без будь-яких обмежень, окрім тих, що зумовлені їхніми чеснотами або талантами". Отже, незалежне тестування є не лише засобом об'єктивної оцінки знань, а й важливим регулятором ефективної соціальної стратифікації, одним із засобів ієрархізації суспільства на засадах соціальної справедливості, яка полягає не в тому, щоб поділити все між усіма, а в тому, щоб створити правові гарантії того, що кожний отримає те, чого він вартий. В галузі освіти це означає, по-перше, гарантованість громадянині чесної оцінки його знань, яка водночас гарантує і суспільству знання правди про рівень його знань, а по-друге, те, що ця оцінка знань дозволить громадянині в конкурсній боротьбі посісти (або не посісти) місце в системі вищої освіти, якого він вартий згідно "його

чеснот і талантів", говорячи словами "Декларації прав людини". Отже, соціально цінні наслідки незалежного тестування вибудовуються в стрункий ланцюг: об'єктивна оцінка знань, ґрунтований на цій оцінці рівноправний та справедливий вступ до вищого навчального закладу і, нарешті, місце в соціальній ієрархії, що його посідає людина завдяки здобутим знанням, "чеснотам і талантам". Попри всі розбіжності між суспільними ідеалами та реальною життєвою практикою навіть найрозвиненіших країн, нікому не спаде на думку піддавати сумніву вкоріненість цих ідеалів у масовій свідомості. Чи спостерігається щось подібне в нашій суспільній свідомості, і, що значно важливіше, чи відповідає цьому щось у нашій суспільній практиці?

Почну з останньої ланки - залежності соціального статусу від реальних знань та кваліфікації особи. Практика останнього десятиліття, а особливо останніх років, дає підстави до абсолютно категоричного твердження: така залежність у сучасній Україні відсутня. Йдеться не просто про те, що на сьогодні реальна освіченість людини в Україні практично ніяк не впливає на її просування по службовій драбині: це загальновідомо. Йдеться про те, що невпинна номенклатуризація країни об'єктивно створює ситуацію, коли реальної вартості набуває диплом, а не знання. Ліцензійні, акредитаційні та атестаційні процедури, застосовувані до навчальних закладів, вбивають у зародку всілякі спроби кадрового оновлення викладацького корпусу, оскільки цінність викладача вимірюється винятково вартістю його диплома. Вся країна перебуває в стані гарячкової титуломанії. Такою є соціальна реальність, що зумовлює головну освітню мету - здобуття диплома. За умови практично повної відсутності ринкових конкурсних механізмів працевлаштування, що цілком зрозуміло за відсутності нормального ринку праці, реальна якість знань є ніщо порівняно з бюрократичною вагою диплома. Адаптаційний інстинкт суспільства чутливо відреагував на утвердження цієї системи державних цінностей, і сьогодні питання, що його найчастіше можна почути від абітурієнтів у приймальних комісіях, - це питання, чи видають у цьому навчальному закладі диплом державного зразка і якого ступеня акредитації цей навчальний заклад. Коли чуєш таке від сімнадцятирічної дитини, що прийшла до храму науки, аж моторошно стає. Проте результати вищої освіти - це не проблема незалежного тестування. Значно важливішою є проблема вступу, тобто наскільки пропонована цією системою процедура рівноправного та об'єктивного відбору бажана з точки зору самих вступників, громадян, заради яких ця систему власне і маєтись на меті впровадити?

Питання це надзвичайно складне, і відповідь на нього передбачає звернення до історії вітчизняних освітніх традицій аж до часів конституювання вищої освіти на теренах Російської Імперії.

Загальновідомі факти вітчизняної історії позбавляють мене необхідності здійснювати екскурс до історії вітчизняної освіти. Наголошу лише на тому, що ніколи, якщо не брати до уваги передреволюційного десятиліття, ніякого загального, вільного та ґрунтованого на відкритому конкурсі доступу до освіти у нас не існувало. Самий факт станового поділу суспільства зумовлював соціально диференційований склад учнів та студентів. Очевидним був становий поділ між учнями реальних училищ та гімназій. Дитині з родини священика отримати практично гарантовану духовну освіту могло завадити тільки власне небажання. Водночас поява дворянина в стінах Духовної академії справляла ефект атомного вибуху; більш неймовірним міг бути лише факт навчання дитини з дворянської родини в семінарії. Характер освітніх програм в реальному училищі вкрай ускладнював навчання його випускника в університеті, хоча юридично й уможлиблював його. Вкажемо на статеву дискримінацію, яка, не кажучи вже про університети, позначилася навіть на вочевидь нерівноцінному характері гімназичної освіти, що породив появу таких сурогатних інституцій, як Высшие Женские Курсы. Додамо до цього конфесійну та національну дискримінацію. Отож ступінь справедливості отримання освіти в дореволюційній Росії цілком зрозумілий.

Радянська влада, що утвердилася під гаслами не лише свободи, а й рівності та справедливості, в царині освіти зі справедливістю покінчила раз і назавжди. Не буду витрачати час на перелік фантазмів перших років радянської влади. Наведу лише деякі пільги, що на пам'яті усіх присутніх: партійність, трудовий стаж, служба в армії, навчання на підготовчому відділенні, на так званих "суспільних факультетах" - рекомендації обкомів, на правничих факультетах - служба в органах внутрішніх справ, військові заклади - окрема тема, досить згадати суворівські та нахімовські училища, до яких потрапляли переважно діти військовослужбовців. Ці пільги, покликані начебто забезпечити соціальну справедливість, на практиці

оберталися прямим нехтуванням правової засади справедливості, що ґрунтується на принципі "кожному - своє", оскільки віддавали "пільговикам" чуже, тобто надавали їм можливість навчатися, якої вони в чесній конкуренції ніколи б не отримали. До цих легально зафіксованих пільг додам і приховану (а точніше не приховану, а лише не проголошену, тобто гіршу за царську) національну дискримінацію та безумовну соціальну нерівність, реалізовану в телефонному праві. Я вже висловлював на сторінках газети "День" думку про те, що однією з причин, які зумовили масову готовність українських громадян прийняти корупційну систему вступу, є те, що порівняно з радянським протекціонізмом телефонного права, ґрунтованого на нездоланих соціальних бар'єрах, вступ за хабарі є незрівнянно демократичнішим, оскільки гроші рівняють всіх: селянин, продавши останню сорочку, може купити дитині вступ до навчального закладу, тоді як жодна сила не змогла б перетворити його дитину на дитину секретаря ЦК. Й те, що безліч людей в радянські часи "по справедливості" потрапили до вузів, було винятково наслідком того, що, на відміну від щільного корупційного сита, протекціоністські запити та кількість "пільговиків" не покривали всього обсягу набору.

Отже, ніколи об'єктивного, конкурентного вступу до вищих навчальних закладів у нас не існувало. Ніколи знання не були першочерговим чинником, що визначав долю абітурієнта. Не зважати на це не можна. Традиція освітньої системи, що не налічує й двохсот років, не знала нічого іншого, й було б дивно, якби в свідомості людей, вихованих у цьому типі освітньої культури, вступ до вузу не називався б "влаштуванням". Мій особистий досвід численних зустрічей з абітурієнтами дозволяє стверджувати, що питанням номер один на них є питання: "Які пільги під час вступу до вашого університету?" Навіть знаючи, що хабарів з них не візьмуть, абітурієнти та їхні батьки сушать голови, як обійти загальні правила для себе особисто. Якнайменше в цьому можна углядіти якусь моральну ваду національної свідомості. Це природна свідомість людей, котрі іншої системи вступу не знали. Як ці люди мають сприйняти впровадження незалежного тестування?

На перший погляд - з ентузіазмом, адже це дасть можливість батькам абітурієнта зітхнути з полегшенням, отримавши правові гарантії того, що окрім знань дитини на її долю під час вступу ніщо не впливатиме. І ось тут проблема постає перед нами в дещо несподіваному ракурсі. Чого хочуть батьки єдиної дитини? Щоб запанувала загальна справедливість чи щоб окрема, проте їхня дитина потрапила до вузу? Уявімо собі американську сценку, що розігрується десь на Печерських пагорбах. Тато-олігарх кличе сина до кабінету і каже: "Синку, сьогодні ти провалився на вступних іспитах. Проте ти чесно програв у справедливій боротьбі, й своєю чесністю ти можеш пишатися. Ось тобі сто гривень і йди шукай свою дорогу в світі, як це зробив я, почавши зі скромного інструктора райкому". Можна не сумніватися, що Станіславський з цього приводу сказав би "не верю".

Часто ведеться мова про те, що корупція закриває здібній молоді дорогу до освіти. Щодо цього жодних сумнівів бути не може. Проте ніхто не наведе статистичних даних щодо кількості людей об'єктивно, через "таланти та чесноти" не гідних вищої освіти, котрим корупція відкрила двері навчальних закладів. Дізнатися, скільки людей винятково через хабарництво не вступили до вузів, так само неможливо, як дізнатися про кількість тих, що змогли вступити винятково завдяки хабарям. Очевидним є лише те, що для людей, яким байдуже, де вчитися (а їхня кількість стрімко зростає з огляду на культ диплома як такого), сьогодні відкрито значно ширші можливості здобуття вищої освіти, ніж раніше, як за рахунок корумпованості, так і за рахунок комерціалізації, хоча одразу маю категорично наголосити, що ці два поняття опинилися поряд не через їхню сутнісну подібність, а тільки через те, що в обох випадках йдеться про здобуття освіти за гроші. Я вважаю корупцію злом у його абсолютному вимірі, вартим безумовного і радикального винищення. Проте водночас я чітко усвідомлюю, що до хабаря можна змусити людину лише за наявності особистого інтересу, для реалізації якого хабар - це засіб. У нашому випадку таким інтересом є вступ до вузу. Парадокс, але нинішня спотворена система доступу до вищої освіти без жодного врахування реальних знань робить абітурієнта володарем власної долі, просто ця доля тепер залежить від зусиль, скерованих у напрямку, ніяк не пов'язаному із здобуттям знань. Отже, сьогодні хоч би як, але людина може розв'язати проблему вступу власними силами. Чи готова вона відмовитися від цієї можливості? Чи готова вона віддатися в об'єктивні обійми органів незалежного тестування? Що її цікавить - гірка правда про себе

чи вступ за будь-яку ціну? Чи можна очікувати від батьків, що вони бажатимуть, аби їхню рідну дитину перемогла під час вступу талановитіша, проте чужа дитина? Очевидна риторичність цих питань не робить їх не вартими якнайсерйознішої уваги.

Як писав О. Зінов'єв, природною реакцією гомо советікуса є миттєве пристосування до змін у соціальному становищі. Кінець кінцем, якщо завтра по радіо буде оголошено про загальний перехід до незалежного тестування, реакцією на це стануть не масові акції протесту, а гарячкові роздуми про пошуки шляхів впливу тепер вже не на остогидлу школу і не на палко жаданий вуз, а на орган, що це тестування здійснюватиме. До речі, це припущення ґрунтується на досвіді численних розмов з керівниками різних навчальних закладів про ідеї створення такої інституції. З несуттєвими нюансами всі вони висловлювали дві тези: по-перше, хто ж дозволить таке створити, а, по-друге, якщо й створять, так і там працюватимуть люди, а не роботи, отже, це не смертельно. Тобто, якщо говорити не про ідею, а про долю інституції, що має її реалізовувати, то саме в такій "адаптації" до української реальності полягає найбільша загроза її існуванню, саме для гарантій реальної незалежності тестування і має відіграти вирішальну роль згадувана мною вища політична воля.

Проте вертаючись до теми суспільної рецепції незалежного тестування, наголошу, що, зважаючи на наведені мною міцно вкорінені в масовій свідомості орієнтири, чи не найважливішим та чи не найскладнішим завданням у справі впровадження тестування в Україні є систематичний, багаторівневий та різноманітний за формами вплив на громадську думку. Однак ми живемо не в добу Дідро і Д'Аламбера й сподівання винятково на просвітницькі акції можуть сьогодні лише викликати скептичну посмішку. Ідеї, що створюють світоглядне підґрунтя незалежного тестування, є органічними компонентами демократичної цивільної свідомості, вони глибоко вкорінені у філософії права, яка настільки глибоко асимільована демократичною свідомістю, що вже давно перетворилася на її неусвідомлюваний прошарок, на царину очевидностей буденної ментальності. Неможливо вкорінити окрему правову ідею в масовій свідомості, що являє собою правову пустелю. Проте жодної правової свідомості не можна сформувати в умовах абсолютного безправ'я. Формування правової свідомості - це процес, що супроводжує боротьбу за право: по-іншому в світі не було. Не треба чекати пробудження правової культури, треба боротися за право, причому - боротися за природне, тобто за своє право. А до цих "невід'ємних та не приписуваних" прав належить і право на освіту, право, яким ми нікому не винні, а в першу чергу - не винні утримуваній на наші гроші державі. Отже, громадяни мають захистити своє право на отримання якісної освіти, і для цього потрібен механізм "захисту прав споживача в освіті" - система незалежного тестування, яка розкаже правду про те, чого нас навчили в утримуваній за наші гроші школі. Громадяни мають самі захистити своє право залежати у виборі власної долі тільки від власних знань, талантів і чеснот, і для цього потрібна система незалежного тестування, яка, сказавши людині і цілому суспільству неупереджену правду про неї, звільнить її від примусу купувати своє майбутнє або, навпаки, позбавить її можливості вкрати своє майбутнє у іншого. Ясно, що без зрушень у свідомості нова система може й не витримати випробування українською дійсністю, проте якщо не створити її, жодних зрушень у свідомості напевне годі чекати. Отож, "слід обробляти наш сад".

IATP в місті Запоріжжя.

Безкрайні тенета Інтернету пропонують захоплюючу подорож у світ багатих ресурсів знань. Вже створюється віртуальне суспільство зі своїми законами і своєю специфічною мовою та термінологією. І тому сьогодні ставиться питання про те, як не заблукати в міріадах численних ресурсів, які пропонує Інтернет. Системи пошуку допомагають знайти потрібну інформацію дуже оперативно, але щоб це робити, потрібен певний досвід. Саме цього і бракує вчителям англійської мови середніх шкіл через недостатнє устаткування комп'ютерних класів сучасною технікою, які до того ж не підключені до мережі Інтернет.

Наступний крок у методиці викладання іноземних мов, який ми повинні зробити, - це залучити інформаційні технології, тобто Інтернет та мультимедійні програми. Щоб зробити цей крок, потрібні нові методики і, звичайно, досвід. Настав час інтегрувати Інтернет в навчальні аудиторії і значно збагатити та інтенсифікувати викладання іноземних мов, відкриваючи доступ до безмежних інформаційних ресурсів з країнознавства, історії, географії, граматики, економічної інформації, преси і т.д. Використання мультимедійних методик надає можливість більш ефективно об'єднати різні види діяльності: розвиток навичок мовлення, аудіювання, читання, граматики і т.д. Доступ мультимедійного середовища до глобальної мережі створює умови для реєстрації та проходження мовних курсів, виконання різноманітних тестів (в тому числі TOEFL, IELTS), виключаючи тести з аудіювання.

Після оголошення про проведення Всеукраїнської комп'ютерної олімпіади з англійської мови серед школярів середніх шкіл, стало зрозуміло, що школи не здатні провести цю олімпіаду через відсутність доступу до Інтернету. Гуманітарний університет "ЗІДМУ" прийшов на допомогу і запропонував свої послуги, відкривши двері своїх комп'ютерних лабораторій всім школярам, що бажали взяти участь в першій олімпіаді, яка проводилась через Інтернет. Переважна більшість школярів отримала перший досвід роботи з Інтернетом. Дізнавшись із повідомлень "Вісника", що в Києві існує програма IATP, яка активно пропонує й розповсюджує знання і досвід інформаційних технологій, університет звернувся до менеджерів програми з пропозицією провести семінар для вчителів англійської мови середніх шкіл Запоріжжя. Ректор університету В.М. Огаренко і декан факультету іноземних мов запросили до нашого ВНЗ тренера програми IATP Марію Маковську для проведення семінару з ознайомлення з ресурсами Інтернету та системами їх пошуку. Марія, в притаманному їй стилі, захопила вчителів своєю презентацією, поступово залучаючи їх в невідомий і

загадковий світ Інтернету. Не секрет, що деякі вчителі вперше в своєму житті сіли за комп'ютер. Наприкінці семінару слухачів неможливо було відірвати від екранів комп'ютерів. Як це вже трапилось у Києві, вчителі звернулися з проханням продовжити подібні семінари. Ректор університету дав згоду виділити комп'ютерну лабораторію для регулярних семінарів з вчителями шкіл. Тепер ми чекаємо на відповідь від ІАТР і сподіваємося на позитивний результат.

Ми дуже вдячні, що і до нашого міста прийшла програма ІАТР. Та робота, яку розпочав наш університет, невдовзі дасть свої результати. Наш ВНЗ разом з Міжнародним науково-методичним центром навчання англійської мови готується до проведення регулярних регіональних комп'ютерних олімпіад з англійської мови, і ми вже розпочали розробку комп'ютерних тестів. Ми запропонували Міському відділу освіти Запоріжжя спільними зусиллями і з використанням досвіду та інтелектуального потенціалу університету створити web-site вчителів англійської мови Запоріжжя. Отже, створюючи таку мережу, ми повинні готувати не тільки школярів, а й їхніх вчителів. Ми сподіваємося на співпрацю зі слухачами наших семінарів зі створення нових курсів і програм з англійської мови на основі ресурсів Інтернету.

Організація навчально-виховного процесу в американській школі

Полякова Ганна Анатоліївна

заступник директора з науково-методичної роботи

Янова Ірина Савеліївна

заступник директора з іноземних мов

навчально-виховний комплекс №169

"Школа - дитячий садок" з гімназією

м. Харків

Завдяки міжнародним програмам обміну між вчителями і студентами України та Сполучених Штатів Америки педагогічний та учнівський колектив навчально-виховного комплексу №169 "Школа - дитячий садок" з гімназією (НВК №169) м. Харкова одержав можливість ознайомитися з системою освіти у США та організацією навчального процесу в середній американській школі.

У листопаді 2000 року група учнів гімназії НВК №169 мала можливість протягом місяця ознайомитися з культурою Сполучених Штатів Америки, побутом середніх американських сімей, навчанням в американській школі на прикладі старшої (9 - 12 класи) школи Дю Вала, що міститься у невеликому містечку Ленхем (штат Меріленд), неподалік від Вашингтона.

Структура освіти у США складається з початкової, середньої та старшої школи. Початкова школа охоплює з 1 по 6 класи, середня - з 7 по 9 класи, старша - з 9 по 12 (10-12). Крім того існують приватні школи, в яких діти навчаються за кошти батьків. Специфіка вимог до навчання, освітні програми залежать від того, якому штатові підпорядкована школа.

Метою освіти в американській школі є допомога кожному індивідууму стати інформованим, позитивним, плідним учасником життя у сучасному світі; бути здатним адаптуватися у навколишньому середовищі, що постійно змінюється; підвищувати рівень освіченості кожного учня.

Головним завданням початкової школи є загальноінтелектуальний і соціальний розвиток дітей у віці з 6 до 12 років; навчання читанню, письму, лічбі в ігровій формі. У середній школі учні вивчають різні предмети: англійську мову, іноземну мову (іспанська, німецька, французька), математику, суспільні науки, фізичне виховання та ін. У старшій школі учні мають право вибору. Поряд з обов'язковими предметами учні можуть вибрати предмет за власним бажанням, інтересом. Для того, щоб здійснити цей вибір серед широкого кола запропонованих необов'язкових предметів, на початку навчального року кожен учень одержує книгу з переліком усіх предметів та з їх коротким описом. При вивченні обов'язкових предметів є різні види підготовки. Це - академічний, професійний і загальний. Академічний рівень передбачає навчання в коледжі, професійний - готує до роботи за різними професіями, загальний - суміщає в собі різні види підготовки.

Структура навчального року складається з двох семестрів. Учні мають можливість вибрати чотири предмети на кожний семестр, а у кінці семестрів здати тести на якість засвоєння навчального матеріалу. Одночасно школярі можуть вивчати не більше 7 предметів в урочний та позаурочний час. За результатами тестів нараховуються очки (points) кожному учню. Щоб успішно закінчити школу, необхідно набрати не менше 21 очка за чотири роки навчання (одні предмети оцінюються одним очком, інші - 0,5 очка).

Оцінювання результатів навчання може бути виражено у відсотках або буквами: 100%-90% - А; 89% - 80% - В; 79-70% - С; 69%-60% - D; 59% - і нижче -Е.

Оцінка А означає, що учень досяг успіху в оволодінні повним обсягом курсу; оцінка В - досяг успіху в оволодінні більшою частиною обсягу курсу; оцінка С - досяг успіху в оволодінні базовою частиною обсягу

курсу; оцінка О - досяг успіху в оволодінні деякою частиною обсягу курсу; оцінка Е - не досяг ніякого успіху в оволодінні курсом.

Для обліку успішності навчання та відвідування уроків учнями кожний учитель веде свій журнал. За підсумками навчання 4 рази на рік (а в деяких школах до 6 разів на рік) школярі одержують документ на зразок звичного нам табеля. Річна оцінка виставляється за семестровими, але переваги надаються оцінці за II семестр.

Організація навчального процесу складається таким чином, що кожного дня учні мають чотири уроки, які тривають по 90 хвилин. Між уроками є кілька маленьких (по 5 хвилин) і одна велика (30-40 хвилин) перерви. Під час маленьких перерв діти встигають лише покласти у шафу одні підручники і взяти інші, необхідні для наступного уроку. Велика перерва призначена для відвідування їдальні.

На відміну від організації учнівських колективів у класи української школи, в американській школі існують паралелі учнів - учні 9-х класів, 10-х, 11-х, 12-х. Відвідування уроків здійснюється за вибором, тобто на кожному уроці склад учнів може змінюватися. Майже в кожного вчителя є група учнів, за котрих він відповідає (як це робить класний керівник в українській школі).

Навчання та розвиток здібностей учнів відбувається в позаурочний час, коли вони відвідують різні гуртки, секції, клуби. Ці заняття входять до числа предметів, що зараховуються учням по закінченні школи.

Для фізичного розвитку школярів працюють спортивні секції: англійський футбол, баскетбол, волейбол та ін. Якщо в школі є сильна команда, то змагання проходять у вигляді свята. Вся школа підтримує учасників, і навіть є спеціальні свята, що збігаються з початком ігор.

Дуже цікавою є робота музичних гуртків. Кожен школяр повинен навчатися грати на будь-якому музичному інструменті. У школах існують справжні симфонічні оркестри, музичні ансамблі. Багато уваги приділяється ритміці, хореографії, танцям: народним та сучасним. Навчання образотворчому мистецтву здійснюється у різноманітних художніх студіях: малювання, скульптури, кераміки, креслення, комп'ютерної графіки.

Кожна американська школа має загальні та власні традиції, свята, символ і герб, якими пишаються учні та вчителі.

Засвоєння іноземних мов у школі продовжується у підготовці та проведенні "міжнародних банкетів", на яких учні представляють блюда національної кухні та самодіяльне мистецтво народів, чия мова вивчається. Крім того, проходять місячники національних культур, з яких складається культура американської нації: американських індіанців, іспаномовних афроамериканців, європейців та ін.

Отже, ознайомлення з системою освіти у Сполучених Штатах Америки відкриває багато спільного у визначенні мети та завдань освітнього процесу в порівнянні з українською. Аналіз організації процесу навчання в цих країнах дає можливість вчителям та керівникам загальноосвітніх середніх навчальних закладів України розширити уявлення про світові освітні системи, збагатити досвід педагогічної діяльності, здійснити необхідний під час реформ перехід від традиційної системи навчання до особистісно орієнтовної.

У межах дводенного робочого візиту Надзвичайного й Уповноваженого Посла США в Україні в м. Харкові п. Карлоса Паскуаля відбулася зустріч п. Посла з учителями й учнями загальноосвітнього навчально-виховного комплексу № 169, які брали участь у міжнародних програмах обміну.

НВК № 169 - це перший у м. Харкові середній загальноосвітній навчальний заклад, до складу якого входять дитячий садок, початкова школа та гімназія і який створює умови для безперервного розвитку та навчання дітей віком від 3 до 17 років.

Зміст зустрічі з п. Карлосом Паскуалем передбачав знайомство з історією НВК № 169, спілкування з дітьми та вчителями, що брали участь у програмах обміну, спонсорованих урядом Сполучених Штатів Америки.

У 1996-1997 рр. Ірина Янова була фіналісткою програми "NIS - Exchange Program" (програма обміну між учителями нових незалежних держав та США). Протягом року вона вивчала систему громадянської освіти і викладала російську мову в школі м. Остін, штат Техас.

Водночас у школі працював американський учитель п. Вільям Вернола, який викладав англійську мову, історію своєї країни та курс "Уряд США".

У 1998 р. вчителька англійської мови та країнознавства США Ніна Гаврикова брала участь у конкурсі за програмою "Excellence in Teaching". За результатами участі в конкурсі вона одержала комп'ютер та можливість протягом одного місяця відвідувати семінари і конференції у США. Саме ця перемога дала школі змогу у 2000 році взяти участь у подальшому конкурсі проєктів для співпраці з американською школою-партнером.

У жовтні-лютому 2000 року група учнів виїжджала до м. Ленхем, штат Меріленд, у Du Val High School. Протягом перебування в США учні дізналися багато нового про історію, уряд США, підвищили рівень розмовної англійської мови, ознайомилися з умовами життя середніх американців.

У березні-квітні 2001 року школа готується приймати у себе американських учнів, у сім'ях яких проживали під час перебування в США наші вихованці.

Зустріч з Карлосом Паскуалем відбулася за українськими традиціями, п. Посла вітали учні в національних костюмах з хлібом-сіллю. Вдячний за теплий прийом, п. Посол сказав по-українськи: "Дякую!"

Діти цікавилися питаннями, пов'язаними з біографією, обов'язками Посла, а також враженнями від відвідування України.

П.Паскуаль із свого боку цікавився, чи сподобалося дітям у США, що нового вони дізналися про цю країну, де вони там перебували, що бачили. Він також цікавився, що наші учні думають про своє майбутнє, ким вони мріють стати, щоб бути гідними громадянами України.

Розмова велась англійською мовою, без перекладача, і п. Посол відзначив високий рівень знання учнями англійської мови.

На згадку про цю зустріч п. Посол подарував колективі учнів та вчителів добірку книжок з історії, літератури, географії, економіки, музики, танців, про вибори в США.

Ця зустріч мала велике значення для учнів та педколективу НВК № 169, бо стала стимулом для подальшого якісного вивчення англійської мови, та участі в програмах міжнародного обміну.

**Лаворік Т.А.,
вчителька англійської мови ЗОШ № 3 м. Рівного,
переможець програми "Партнери в освіті" 1999 р.**

Є скарби, заховані глибоко в землю, які приносять багатства, достаток, а є такі, що лежать на поверхні, але зачаровують людські душі і серця, відкривають їм безцінний, дивовижний світ знань, мудрості і любові, поваги і шани, взаєморозуміння і взаємозбагачення, дружби і партнерства. Ось такі безцінні скарби подарувала нам, десяти педагогам з трьох областей Західної України, програма "Партнери в освіті".

Перемога в цій програмі дала нам можливість пройти 6-тижневе стажування з громадянської освіти в США, в м. Цінціннаті, штаті Огайо.

А до Цінціннаті було незабутнє тижневе перебування у столиці США Вашингтоні. Серце переповнювалося почуттям краси, величності, неповторності від побаченого: славетних меморіалів великим американцям Д. Вашингтону, Т. Джефферсону, А. Лінкольну, мужнім героям воєн у Кореї, В'єтнамі, неперевершеності залів Білого Дому, Капітолію, найбільшої у світі бібліотеки Конгресу... Все це назавжди врзалося в пам'ять і з плином часу стає все яскравішим.

Але найголовнішим було професійне збагачення. Адже освіта - це безцінний скарб, який об'єднав, згуртував, надихнув на творче співробітництво представників Американської ради за міжнародну освіту на чолі з президентом Деном Девідсоном з 60-ма переможцями програми "Партнери в освіті" з України та Росії.

Теплий прийом, лекції-дискусії, корисний обмін думками, поповнення знань про громадянську освіту, екскурсії по столиці США, вечори дружби і відпочинку - все це було свідченням міжнародної співпраці за глобальний мир, демократію, економічне процвітання, партнерство в освіті.

Незабутньою подією у моєму житті стала участь у IV Міжнародній конференції з питань освіти у м. Цінціннаті 6-9 жовтня 1999 р. Педагоги з 31 країни світу спілкувалися, ділилися досвідом, надбаннями ефективних шляхів у навчанні, вихованні підростаючого покоління.

Я була вражена, коли побачила повну аудиторію допитливих, зацікавлених очей, що належали представникам багатьох куточків землі, які прийшли на презентацію секції "Демократизація освіти в Україні". Такі різні, неординарні, емоційні, справжні особистості, мої колеги з Рівного, Луцька, Тернополя гідно представляли на міжнародній конференції нашу Україну: Марія Ростоцька, вчителька англійської мови гімназії №1 м. Тернополя, висвітила основні принципи державної національної політики освіти в Україні, інноваційні процеси у навчанні, вихованні у школах, ліцеях, гімназіях; Тетяна Лаворік, вчителька англійської мови ЗОШ №3 м. Рівного, розповіла про діяльність учнівської республіки, шкільного парламенту, про творчу співпрацю вчителів, класних керівників, учнів, батьків, громадськості; Лариса Степанова, викладач англійської мови Волинського державного університету, - про демократичні реформи у вищих навчальних закладах України; Лариса Галуза, викладач англійської мови Рівненського економіко-гуманітарного інституту, - про підготовку спеціалістів у приватних вузах нашої країни.

Просто неможливо переоцінити враження, ідеї, досвід, набуті під час конференції, тому що освіта - незрівнянний скарб, який збагатив нас професійно: інноваційними матеріалами, розробками уроків, творчими знахідками кращих педагогів світу.

Ціцерон казав: "Маючи поганих кравців, ми не будемо мати добротного одягу, якщо погані пекарі, то ми їстимемо поганий хліб, а якщо матимемо поганих вчителів, то не матимемо країни майбутнього". Я твердо переконана, що Америка та Україна матимуть країну майбутнього. Програма "Партнери в освіті" дала мені можливість познайомитися, потоваришувати з американськими професорами історії та права і біології університету Цінциннаті - докторами Д. Нейлором, П. Свамі, які в основу своєї праці ставлять особистість, допомагають своїм студентам самовдосконалюватись, розвивати свої таланти і здібності, знайти достойне місце у житті. Особливе враження справили на мене учителі СІУІСЗ (громадянської освіти) Шейвон Кон, вища школа Вайомінгу, К. Едан, вища школа Вестерн Гілл, С. Тейлор, центр Цінциннаті Г'юз, які формують знання і навички, необхідні громадянину в демократичній, правовій державі, підтримують і зміцнюють людську гідність, утверджують право на високоморальне життя, вчать бути освіченими, активними громадянами своєї країни. На їхніх уроках я почерпнула для себе багато цінного, корисного з методики навчання в групах, соціального впровадження, "школи без стін і загорож", мистецтва запитань, кейс-методу.

Ядром громадянської освіти є викладання і вивчення прав людини, законів сучасного демократичного суспільства, вміння розв'язувати його політичні, соціальні, культурні, ідеологічні, екологічні проблеми, вміння критично оцінювати досвід минулих поколінь і своєю працею примножувати їхні досягнення й багатства.

Прослухавши курс лекцій з громадянської освіти у Вашингтоні, Цінциннаті, відвідавши багато уроків, поспілкувавшись з американськими учнями, вчителями, одержавши в подарунок англійською мовою чудову літературу з громадянської освіти, я вирішила, що неодмінно у себе вдома, в Україні, розповім про все своїм колегам. Адже ми хочемо бачити Україну демократичною, правовою державою, де панує Закон, Порядок, Мир, Дружба, Достаток, Процвітання, де Розум, Гідність, Толерантність, Честь і Любов - основа стосунків між людьми. Ми до такої держави не тільки прагнемо, але й робимо вже перші кроки.

Мої колеги мене зрозуміли, підтримали, загорілись цією ідеєю, створили центр громадянської освіти у школі за напрямками:

- історико-правовий; - літературний; - еколого-біологічний; - музично-драматичний;
- танцювальний, - міжнародні стосунки з партнерами в освіті в Європі, США,

розробили програму "Від громадянина України - до громадянина Землі", почали впроваджувати інтегрований курс громадянської освіти через палітру загальношкільних дисциплін.

Мета нашої програми - навчити учнів творчо оволодівати знаннями, розвивати їхні здібності, таланти з метою самореалізації, вчити їх критично мислити, оцінювати минуле, думати про майбутнє, про розбудову демократичної, правової держави, брати активну участь у вирішенні класних та шкільних проблем, бути господарями у класі, школі, вдома.

Елементи цієї програми ми показали нашим друзям - партнерам в освіті з Цінциннаті докторам Дейву Нейлору та П'юшу Свамі, які відвідали нашу школу 10 квітня 2000 року. Як символ взаєморозуміння, партнерства в освіті між Америкою та Україною, ми посадили дерево дружби. Дружба не знає кордонів, вона об'єднує, згуртовує людей!

Програма "За відмінне викладання англійської мови й американознавства" подарувала моїй школі сучасний комп'ютер з принтером, програма "Партнери в освіті" допомогла мені побувати за океаном, у країні моєї мрії - США, моїм учням - знайти друзів з листування, моїх колег надихнула на творчість, пошуки ефективних шляхів навчання молоді людини Нової держави. Вчителька історії і права Борецька М.В., напівфіналіст програми "Партнери в освіті", склала разом з учнями програму з громадянської освіти для школярів 9-11-х класів і вже почала її апробувати на факультативних заняттях. У Всеукраїнському конкурсі конспектів з громадянської освіти на тему "Толерантність" конспекти завуча школи Сотнічук Л.І. та Борецької М.В. були визнані одними з кращих.

Ми не будемо зупинятися на досягнутому, бо "вчитель живе доти, доки сам вчиться".

Я щиро вдячна творцям і організаторам програми "Партнери в освіті" за справжній скарб: міжнародну співпрацю за глобальний мир і демократію, взаєморозуміння і взаємозбагачення, дружбу і партнерство.

Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток навичок критичного мислення учнів у контексті розробки стандартів освіти України»

*Науково-методичний центр
Розвитку критичного та образного мислення
"Інтелект"*

Адреса Центру: м.Київ 01033, вул. Тарасівська, 9-А, к.54.

Тел.: (044) 221 97 43 Тел./факс: (044) 244 39 93

Адреса для листування: Київ-01033, а/с 918.

Вчити учнів мислити самостійно і – критично

Клара ГУДЗИК, «День»

Наприкінці січня в Києві відбулася триденна міжнародна науково-практична конференція «Розвиток навичок критичного мислення учнів у контексті розробки стандартів освіти України», яка зібрала освітян з країн Прибалтики, Болгарії, Молдови, Грузії, США, Австралії, а головне - з міст і сіл України. Обговорювати проблеми реформування освіти, необхідного для адаптації школи до вимог часу, приїхали представники Міністерства Освіти України, науковці Академії Педагогічних наук, викладачі вузів та шкіл, Посольство США в Україні. Представницький форум було зорганізовано Науково-методичним центром розвитку критичного та образного мислення «Інтелект» за підтримки Інституту Відкритого Суспільства (м.Нью-Йорк, США), Відділу преси освіти та культури Посольства США в Україні та Міжнародного фонду «Відродження».

(До відома наших читачів. **Метод розвитку навичок критичного мислення учнів**, яким займається центр «Інтелект», базується на розробках університету Північної Айови (США). Американські розробки стали основою міжнародного проекту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (ЧПКМ). Особливість методу полягає в тому, що для вироблення в учнях навичок та схильності до самостійного й критичного мислення, до самостійної роботи та власних оцінок, а також для формування в учнях громадянської і демократичної поведінки пропонуються спеціальні методики навчання читанню та письму. Навчання, яке виробляє в учнях навички сприймати й критично осмислювати текст, знаходити в ньому основне, необхідне або навіть приховане значення. Одночасно формується вміння передавати зміст письмово чи усно. А ще - звичка публічно обговорювати тексти й допомагати іншим у цьому процесі. Запропоновані методики можуть бути плідно використані при роботі з будь-якими текстами, тобто на уроках практично з усіх предметів. До речі, в київській конференції взяли участь автори проекту - д-ри філософії Джинні Стіл та Курт Мередіт).

Наталія Кравченко, директор НМЦ «Інтелект», окреслила головне завдання конференції таким чином: «Це, по-перше, презентація Міністерству освіти (МО) та Академії педнаук (АПН) результатів роботи центру «Інтелект», спрямованої на розвиток та розповсюдження в Україні методик міжнародного проекту ЧПКМ. Друга мета конференції - надати педагогам можливість познайомитися з міжнародним досвідом, з тим, що зроблено у наших сусідів, із поглядами закордонних авторів і adeptів проекту ЧПКМ.

Вважаю, що конференція відбулася дуже на часі - ще до остаточного затвердження українських освітніх стандартів. Нагадаю, що у загальній Концепції освіти України чітко зазначено, що дітей треба навчати критичному мисленню. Але що стоїть за цими словами? Ми ж, НПЦ «Інтелект», маємо навички,

маємо спеціалістів, методики, а також систему підготовки вчителів. Сподіваємося, що, хоча «Інтелект» є громадською організацією і має тільки дорадчий голос, ми будемо почуті».

Для багатьох освітян сам термін «критичне мислення» досі залишається незнайомим, чудним, а іноді - навіть негативним: «Школа не повинна виховувати критиканів!» «Такі люди й не підозрюють, - каже п. Кравченко, - що йдеться про інше. Про те, щоб навчати дітей - людей - критично ставитися як до чужої, так і до своєї думки, аналізувати різні точки зору, зрештою - оцінювати свій власний процес навчання. Методи ЧПКМ вже достатньо апробовані в школах України на всіх предметах. Підкреслю також, що навчання читанню та письму новими методами має на меті не тільки вивчення того чи іншого матеріалу, а ще й формує соціальну поведінку учнів».

Актуальність обговорюваної на конференції проблеми підкреслив п. **Василь Туташинський** (Головне управління змісту освіти, Міністерство освіти і науки України) - адже саме зараз завершується процес формування освітянської законодавчої бази, приймаються Стандарти освіти, в яких гуманізація й демократизація навчання визначені в числі головних стратегічних завдань школи. «Метод, який є темою конференції, - сказав п. Туташинський, - повністю вписується в наші концепції, зокрема сприяє такому необхідному для суспільства громадянському вихованню учнів. Важливим і обнадійливим фактором є те, що наші діти сприймають зміни в школі легко, навіть із задоволенням - їм подобаються зміни в навчальному процесі».

На думку заступниці аташе Посольства США в Україні п. **Марти Перейми**, сьогодні кожній країні конче необхідно культивувати нове ставлення до освіти. Методики, зокрема, ті, що розвивають критичне мислення учнів, мають обов'язково враховуватися у процесах реформування школи. Сьогодні НМЦ «Інтелект» - єдина в Україні організація, яка комплексно, системно працює над впровадженням цього методу у школах і при тому - на рівні учнів, вчителів, класів, шкіл та підручників.

Микола Вашуленко, Головний вчений секретар Президії АПН України, з задоволенням відзначив дійсно міжнародний характер конференції - свідчення того, що українська школа прилучилася до роботи, до ідей світових освітянських закладів. За словами п. Вашуленка, міжнародний проект ЧПКМ, яким займається центр «Інтелект», встиг набути в Україні широкого резонансу й позитивної оцінки. Хоча провідні ідеї, закладені в методики ЧПКМ, не нові - у нас вони були сформульовані ще у 20-30 роки, але так і залишилися, як це часто-густо з нами трапляється, на рівні ідей.

Важко собі уявити, сказав вчений секретар, що ще 3 роки тому, коли нова методика тільки заявляла про себе, у неї було чимало противників. Знаходилися й такі, наприклад, у Харкові, які підозрювали тут чи не «кодування мозків». Сьогодні ж актуальність методів виховання навичок критичного мислення є абсолютно очевидною. І не тільки для шкіл, але також для педагогічних вузів, для авторів підручників, зрештою - для керівних освітянських кадрів.

Між іншим, п. Вашуленко поділився з кореспондентом «Дня» своїми міркуваннями щодо можливої причини посиленої уваги американських вчених до методик читання та писання. Справа в особливостях англійської мови, каже п. Микола, де, як відомо, написання та вимова слів сильно відрізняються. Через те в англійських країнах навіть у освічених людей часто фіксують низький рівень навичок читання та письма. Для нас це не типово. (На жаль, існує також інша думка - у нас немає проблем з читанням винятков через те, що, починаючи із старших класів, ніхто не вимірює дійсне вміння людини інтелегентно читати. - К.Г.)

Джинні Стіл та Курт Мередіт (США, автори проекту ЧПКМ) у своїй спільній доповіді зробили особливий акцент на тому, що освіта грає провідну роль у демократизації суспільства. Навчання - будь-якому предмету - має також виховувати в дітях навички демократичної поведінки. Реформи освіти, як і суспільства, не можуть бути реалізовані директивами зверху - вони робляться (або не робляться) в шкільних класах. Там формуються нові стосунки вчитель-учень, учень-учень, там учень навчається вільно висловлювати свої думки, працювати разом із іншими, брати на себе відповідальність за інших. Тому головне - використати ідеї методу ЧПКМ у формуванні нових шкільних стосунків на всіх рівнях. Без втілення демократії у класне життя не може бути надії на побудову відкритого демократичного суспільства. Первісною клітиною відкритого суспільства нехай стане кожен клас кожної школи.

Методи критичного мислення широко використовують у США, хоча, як сказали доповідачі, «у нашій країні є як надзвичайно гарні школи, так і абсолютно жахливі. (До речі, передвиборна програма президента Буша обіцяла, серед іншого, також реформування, поліпшення американської освіти).

Говард Мулд (Австралія, один із тренерів центру «Інтелект») розпочав свою доповідь дещо несподівано - серйозно і урочисто заспівав якусь пісню. Як зразу з'ясувалося, це був державний гімн Австралії, а співав його п. Мулд з приводу Дня Австралії, який відзначався саме в той день. Може, комусь це видалося чудним, але мені стало заздрісно. У своїй доповіді австралієць наголосив, що головний обов'язок освіти - виховувати соціально свідомих учнів, починаючи з дитячого садка. А також турботливо пестувати любов до навчання. «Найбільший можливий «злочин» школи, - сказав Говард Мулд, - нудьга».

Людмила Карпець (вчителька Великодимерської школи) протягом майже півроку використовує методики ЧПКМ у 3 класі на уроках з усіх предметів. За її спостереженнями, вже через місяць відбулися певні зміни в психології навчання дітей - з'явилася впевненість, учні перестали боятися висловлювати свої думки, помітно зріс їхній лексикон. На уроці, на відміну від звичної картини, одночасно працює весь клас. І кожен учень відповідає за успіхи інших. Зріс також рівень самостійності в роботі - третьокласники п. Карпець «не вилазять» з бібліотеки. Вчительку, однак, турбує те, що наступного року її діти підуть до старших класів і там, швидше за все, потраплять у стару «солдатську» атмосферу. Якщо, звичайно, предметні вчителі не відмовляться від старої методики навчання.

Ірина Гудзик (Інститут педагогіки АПН) у своїй доповіді навела приклад практичного втілення методів ЧПКМ у схему сучасного реформування освіти України. У її доповіді йшлося про таку складну, важливу й недостатньо розроблену проблему, як оцінювання навчальних досягнень учнів. П. Гудзик вважає, що тут конче необхідно змістити акценти - оцінювати не засвоєні учнями фактичні знання, а, головним чином, набуті ними комунікативні, соціальні, полікультурні компетенції. Особливо коли йдеться про середній та високий рівні оцінок (8-12 балів). Ось, наприклад, що означає «12 балів» при оцінюванні мовлення учнів (діалог): «Учні складають діалог на матеріалі запропонованої теми, пов'язують тему з власним життєвим досвідом, добирають аргументи на захист своєї позиції, зіставляють різні погляди, а також здатні змінити свою думку під впливом переконань опонента. Дотримуються етикету діалогу, вміють уважно й доброзичливо вислухати співрозмовника, коротко формулювати свою думку, залишаючи час для висловлювань співрозмовника». Подібні критерії оцінок враховують ідеї та досвід впровадження в Україні програми «Читання та письмо для розвитку критичного мислення».

Конференція надала присутнім можливість не тільки вислуховувати доповіді, знайомитися з теоретичними підвалинами методу ЧПКМ. Значною й цікавою частиною стали так звані **презентації** - показові уроки із застосуванням методів розвитку навичок критичного мислення. Проводили презентації як працівники НМЦ «Інтелект», так і вчителі з різних регіонів України та Києва, які пройшли підготовку в центрі й успішно застосовують нові методи в класах. «Учнями» - до речі, дуже активними й зацікавленими, - стали всі учасники конференції, включно з закордонними гостями та журналістами. Одним із презентованих методів ЧПКМ стала дискусія між двома групами «класу» на дуже гостру тему - права української та російської мов в Україні. (Цікаво, що всі гості конференції з ближнього та далекого зарубіжжя стали на захист прав української державної мови). До речі, всупереч існуючій думці, метод критичного мислення рекомендує не уникати обговорення на шкільних уроках гострих і навіть болючих тем, а навпаки - давати учням можливість сформулювати та відстоювати доказами свої власні думки з таких, наприклад, проблем, як мовні, конфесійні, соціальні тощо.

Спілкування з гостями конференції засвідчило, що проект ЧПКМ має успіх не тільки в Україні. Так, **Інга Павула** (Латвійський університет) розповіла, що в Латвії доводиться влаштовувати всереспубліканський конкурс - так багато педагогів бажає познайомитися з методами ЧПКМ. Зважаючи на популярність та високі оцінки проекту ЧПКМ, починаючи з 2001 року, семінари з критичного мислення будуть фінансуватися муніципальними урядами країни (раніше їх підтримував фонд Джорджа Сороса).

На закінчення звіту про міжнародну конференцію, присвячену проблемам реформування сучасної школи, розповім читачу невелику історію. У конференції брала участь вчителька з Тбілісі **Теа Дарсалія** - молода, ставна, як цариця Тамара, грузинка. Серед іншого, я у неї запитала: «Як живуть сьогодні грузини?» І ось її гірка відповідь: «Погано, дуже погано. Ми, грузини, століттями, навіть тисячоліттями боролися за

свободу. Сьогодні ми її отримали. Життєві труднощі, однак, вбили в нас почуття радості й щастя - страшно сказати, але грузини не радіють своєму звільненню. А погано живемо, безумовно, через те, що розучилися відповідати за свою долю, не вміємо самостійно приймати рішення. Ми, грузини, стали безвідповідальними людьми, які через те не приймають свободу. Ось чому я так віддана методів розвитку у дітей критичного мислення. Окрім німецького, географії та ін., діти тепер навчаються в школі приймати власні рішення та оцінювати їхні наслідки. Інерція, інфантильність - то смерть народу, кінець його історії».

“ГРОМАДЯНИН” – суспільна акція школярів України

Розв'язання важливих суспільних проблем відбувається не лише через прийняття відповідних законів чи постанов органами влади, а передусім завдяки активній суспільній позиції громадян. У нашому доволі є чимало різноманітних проблем, які тривалий час чекають свого розв'язання.

Невпорядковані вулиці, брудні під'їзди будинків, у яких ми живемо, відсутність умов для організації дозвілля молоді, місця екологічної небезпеки – ці та багато інших різних проблем неможливо вирішити лише за допомогою владних структур. Необхідна ініціатива та вимогливість самих громадян. Однак їхня активність є лише частиною загального процесу прийняття суспільних рішень.

Для того, щоб такий процес був якісним, а рішення демократичними, необхідні консолідація і співучасть усіх громадян. Тільки це може стати запорукою нашого загального добробуту.

Суспільна акція школярів України “Громадянин” закликає всіх юних громадян України спільно з державними органами, громадськими організаціями ініціювати та здійснювати безпосередні практичні кроки задля зміни нашого життя на краще.

Суспільна акція школярів України «Громадянин» має на меті не тільки спільне сприяння розв'язанню сучасних суспільних проблем. Вона покликана також допомогти юним громадянам навчитися:

- ! *критично оцінювати дійсність;*
- ! *чітко та аргументовано висловлювати свої думки;*
- ! *вміти впливати на рішення владних структур;*
- ! *грамотно, відповідно до норм чинного законодавства, знаходити шляхи розв'язання суспільних проблем.*

Наша суспільна активність та громадянська культура стануть запорукою демократичного розвитку нашої держави.

Акція «Громадянин» проводиться також у багатьох інших країнах світу. Практика свідчить, що ініціатива юних є вагомим чинником у процесі вирішення різних проблем суспільного життя. Зокрема, при підготовці методичних рекомендацій учасникам акції були використані матеріали проекту “We the People ... Project Citizen”, надані Центром громадянської освіти м. Калабасас штату Каліфорнія, США.

Реалізація проекту здійснюється в рамках Міжнародної програми обмінів із громадянської освіти. Партнерами цієї програми є Центр Мершона Державного університету штату Огайо, США, і Асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін “Доба”.

Ми сподіваємося, що, прочитавши ці рядки, Ви приєднаєтесь до учасників Всеукраїнської акції «Громадянин». Це не тільки обов'язок, це ще й цікаво.

Вирішувати будь-яку проблему одному важко, а то й не під силу. Якщо Вашими одностайними стане група друзів чи весь колектив класу, виконати завдання буде набагато легше.

Ви зможете детальніше ознайомитися із умовами участі у суспільній акції школярів України «Громадянин», отримати методичні рекомендації та постер, якщо напишете нам за адресою:

79019, м. Львів, вул. Староміська, 1.
Центр громадянської освіти «Доба»

Телефон: (0322) 72-56-37
Ел.пошта:doxa@mail.lviv.ua

Представляємо програму нового курсу з громадянської освіти для 9 класу загальноосвітньої школи

У рамках Трансатлантичної програми ЄС-США підтримки громадянського суспільства, зокрема проекту “Освіта для демократії в Україні”, групою педагогів, членів Асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін “Доба” створюється навчально-методичне забезпечення курсу громадянської освіти для 9 класу загальноосвітньої школи. До складу авторського колективу залучаються також вчителі, учасники конкурсів на кращі науково-методичні розробки уроків з громадянської освіти, матеріали яких використовуються при створенні посібника.

Нижче Вашій увазі пропонується програма цього курсу. Будемо вдячні за надіслані на нашу адресу зауваження та доповнення до програми курсу (*Центр громадянської освіти “Доба”, вул. Староміська, 1, 79019, м. Львів*).

ПРОЕКТ ПРОГРАМИ курсу громадянської освіти

(9 клас, 1 год. на тиждень)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Головною метою громадянської освіти в Україні є створення умов виховання людини, для якої демократичне громадянське суспільство є природним середовищем розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Визначальною характеристикою такої людини має бути громадянськість - усвідомлення власної ролі в житті суспільства, активне прагнення до його вдосконалення у відповідності до демократичних норм і цінностей.

Підвалинами формування громадянськості як риси особистості є насамперед освіченість з питань функціонування та розвитку демократії в різних країнах світу і в Україні, здатність керуватися відповідними знаннями в умовах сучасного суспільного життя, що досягається шляхом оволодіння вміннями і навичками, необхідними для компетентної участі в громадсько-політичному житті нашої країни, розвинене конструктивно-критичне мислення. Такі підвалини має створити національна система громадянської освіти та виховання.

Складником громадянської освіти в Україні є курс за вибором “Освіта для демократії” для 9 класу загальноосвітньої школи. Цей курс може бути початковим, вступним курсом для поглиблення суспільствознавчих знань в 10-11 класах (на основі відповідного концентрування), а може викладатись як окремий курс, що сполучається з існуючим в 9 класі курсом правознавства. В зміст курсу інтегровані знання з політології, соціології, соціальної психології, економіки, філософії тощо. Тому він не повторює жодного з існуючих нині суспільствознавчих курсів, а доповнює і розвиває їх.

В існуючій системі загальної середньої освіти цей курс є початковим в системі знань про громадянське суспільство. Саме тому перед учнями не ставиться завдання оволодіти повним понятійним апаратом відповідних дисциплін. Головна його мета — це зацікавити учнів громадянством, підготувати їх до того, щоб вони ставали свідомими та відповідальними громадянами своєї держави - України. Свідомі й відповідальні громадяни розуміють основи функціонування своєї держави та суспільства, перспективи їхнього розвитку, можливості свого ефективного впливу на ці процеси, готові і бажають взяти на себе відповідальність за прийняття і втілення в життя обґрунтованих рішень щодо суспільного блага.

Розвиток в учнів такої свідомості й відповідальності передбачає чотири рівноправних завдання курсу:

- оволодіння основами інтегрованих знань з громадянознавства;
- розвиток конструктивно-критичного мислення;
- прийняття демократичних ідеалів та цінностей як особистісних;
- формування досвіду громадянських дій, демократичної поведінки та комунікації.

Цим завданням відповідає структура навчальної програми та її зміст. Програма передбачає ознайомлення учнів з такими поняттями, як демократія, громадянське суспільство, громадянство, права людини та громадянина в Україні, взаємна відповідальність держави і громадянина, політична система України, ринкові відносини як економічна основа демократії, цінності людини в громадянському демократичному суспільстві тощо. Навчальний матеріал курсу цілком враховує реалії українського суспільного життя, сучасні засади розвитку демократії в Україні. Разом з тим, в курсі використовується досвід громадянської освіти розвинутих країн світу.

Зміст курсу побудований за принципом: від демократичної людини до демократичного суспільства. Перший розділ курсу “Я, інші, суспільство: як дійти згоди?” передбачає формування в учнів умінь і навичок ефективною демократичною комунікації, досвіду толерантної поведінки, розв’язання конфліктів, прийняття індивідуальних і групових рішень, що створює реальні основи як для розуміння основної теоретичної частини курсу, так і для особистісного зростання учнів шляхом формування у них демократичних громадянських емоційно-ціннісних орієнтацій та відповідних форм поведінки і діяльності.

Другий розділ “Людина і демократія” ознайомлює учнів з основними поняттями курсу - демократія, громадянське суспільство, права людини і громадянина в історичному контексті з використанням основних надбань світової демократичної традиції через опрацювання відповідних джерел.

Третій, четвертий і п’ятий розділи послідовно формують в учнів розуміння головних політичних, соціальних, економічних, соціокультурних характеристик демократичного громадянського суспільства в Україні.

Курс передбачає також участь школярів у двох проектах, що будуть моделями практичного застосування набутих знань з громадянознавства і сформуєть у них відповідний досвід громадянської дії.

Особливостями курсу у порівнянні з існуючими нині суспільствознавчими дисциплінами є:

- по-перше, кожний з уроків курсу передбачає ті чи інші види пізнавальної, розумової та учбової активності учнів. Можливості такого підходу закладені при складанні програми: вона не містить великого обсягу матеріалу, залишаючи час для використання різноманітних методів, зокрема активних, а також при написанні підручника та посібника для вчителів, що ґрунтуються саме на таких технологіях навчання;
- по-друге, для успішного вирішення завдань курсу передбачається широке використання у практиці активних методів роботи: мозкового штурму, дискусії, рольової гри, моделювання, вивчення казусів (випадків, реальних ситуацій суспільного життя), взаємонавчання, роботи в малих групах, рольових ігор, драматизації, портфоліо тощо, котрі поєднуються з традиційними для нашої освіти методами навчання;
- по-третє, викладання курсу передбачає створення на уроках максимально демократичної атмосфери, а також самостійні дії та відповідальність учнів, що сполучаються з рівнем їхнього розвитку. Вчителі мають бути зразком демократичних відносин, а заняття з курсу повинні бути організовані на демократичних принципах і стати моделлю демократичного суспільства;
- по-четверте, навчання основам демократії не слід вважати ізольованим предметом або предметами, що вивчаються за певний термін. Воно має бути поширене за межі занять з курсу. Насправді, все шкільне життя є частиною шкільної освіти дитини: взаємини між учнями і вчителями, вчителів між собою та адміністрацією, вся діяльність, до якої вона залучена, обов’язки, що їх вона виконує. Діти вчаться на свободі, що їм надається, і правилах, котрі їх обмежують. Нарешті, вони вчаться на

надіях, котрі покладають на них дорослі. Щоб навчити основам демократії, треба використовувати всі ці можливості, ефективно поєднуючи шкільну і позашкільну діяльність;

- по-п'яте, втілення курсу громадянської освіти в Україні потребує відповідної перепідготовки вчителів, які повинні оволодіти методикою, що стимулює конструктивно-критичне мислення, активними методами та технологіями навчання, котрі в подальшому можуть перетворитись на загальний стандарт громадянської освіти. Програми підготовки вчителів, здатних до повсякденної творчої і сумлінної праці, повинні орієнтуватись на розв'язання реальних гострих проблем сучасності. Необхідно використовувати нові види класної та позакласної навчальної діяльності безпосередньо в процесі підготовки та перепідготовки вчителів. Сама їхня підготовка має бути заснована на використанні *активних методик*. Це надасть їм можливість набутти власного досвіду у ролі не тільки тих, навчає, а й змінити роль – побути певний час тими, хто вчиться. Основною формою підготовки та перепідготовки вчителів мають бути інтенсивні короткотермінові (3-5-7-денні) тренінгові програми та самоосвіта з використанням спеціальних методичних рекомендацій. Розподіл годин за темами (орієнтовний) наведено у посібнику для вчителів.

ЗМІСТ КУРСУ

Вступ. Мета, завдання та особливості курсу:

РОЗДІЛ 1. Я, інші, суспільство: як дійти згоди?

Людина – суспільна істота: успішне спілкування, вміння розуміти інших та відповідати на критику, ефективно висловлення власної думки.

Толерантність та компроміс у стосунках з іншими. Переговори.

Конфлікти та шляхи їх розв'язання. Медіація.

РОЗДІЛ 2. Людина і демократія

Поняття демократії. Довгий шлях до демократії. Світові пам'ятки демократії. Умови існування демократії. Сучасна демократія.

РОЗДІЛ 3. Політичні та соціальні умови існування демократичного громадянського суспільства в Україні

Поняття громадянського суспільства. Громадянське суспільство як необхідна умова реалізації демократії.

Як зароджувались права людини. Поняття прав людини і громадянина. Міжнародні стандарти в галузі прав людини та прав дитини. Конвенція про права дитини.

Відображення прав і свобод людини в Конституції України. Які права важливі в Україні? Які обов'язки важливі в Україні?

Особа і держава в системі громадянських відносин. Взаємна відповідальність держави і громадянина в українському суспільстві. Інститут захисту прав людини в Україні.

Система державної влади в Україні. Громадянське суспільство і влада: проблеми їхніх взаємин в Україні.

Безпосередня демократія. Представницька демократія. Вибори в Україні. Роль ЗМІ у становленні громадянського суспільства в Україні.

Вплив громадянина на життя суспільства. Політична діяльність. Соціальна активність громадян. Участь у житті громади.

Учнівське самоврядування та його роль в становленні громадянської позиції.

РОЗДІЛ 4. Економічні умови існування демократії в Україні

Виробництво. Основні поняття про мікро- та макроекономіку.

Ринок. Функції та ознаки вільного ринку.

Держава і ринок. Податки. Бюджет. Соціальна спрямованість фінансової системи держави.

Особа в ринковій економіці. Соціальні цілі економіки. Право на працю та соціальний захист. Зайнятість населення.

РОЗДІЛ 5. Соціокультурні чинники розвитку громадянського суспільства в Україні

Уміння ефективно здобувати, аналізувати і використовувати інформацію. Сучасні інформаційні технології – підґрунтя реалізації інтелектуальних і духовних можливостей особи та суспільства.

Соціальні групи, соціальні ролі та норми в громадянському суспільстві. Відповідальність людини як цінність громадянського суспільства в Україні.

Полікультурність суспільних відносин в Україні. Цінності та принципи українського суспільства: гуманізм, толерантність, плюралізм. Загальнолюдські духовні цінності в житті українського народу.

Вміння досягати суспільної згоди та знаходити спільні рішення.

Вміння знайти своє місце в житті, досягати особистих і суспільних цілей

Проект: що я можу зробити для зміцнення і розвитку громадянського суспільства в Україні?

ОРІЄНТОВНІ ТЕМИ УРОКІВ (Зміст):

Вступ. Мета, завдання та особливості курсу.

I. Я, інші, суспільство: як дійти згоди?

1. Я і суспільство: як ми взаємодіємо?
2. Чим я повинен керуватися в процесі спілкування з іншими людьми?
3. Як розв'язувати конфліктні ситуації, що виникають у моєму житті?

II. Як формуються цінності людини та демократичного суспільства і які з них для нас є найважливішими (пріоритетними)?

4. Які у мене цінності і пріоритети?
5. Чи можу я впливати на формування суспільних цінностей та пріоритетів?
6. Як мені узгоджувати свої цінності та пріоритети з цінностями та пріоритетами моєї держави?
7. Що таке стереотипи і як вони впливають на життя людини, суспільства, держави?
8. Як людство йшло до демократії?
9. Який вигляд має демократичне суспільство сьогодні?
10. Чому демократія залишається цінністю сучасного людства?

III. Як громадяни можуть побудувати демократичне громадянське суспільство в Україні?

11. Що таке громадянське суспільство і як воно пов'язане з демократією?
12. Як зароджувалися і розвивалися права людини?
13. Які права та обов'язки важливі в Україні? Як вони відображені у Конституції?
14. На чому ґрунтуються мої взаємини з державою, громадянином якої я є?
15. Якими є проблеми взаємин громадянського суспільства і влади в Україні?
16. Чим відрізняється безпосередня демократія від представницької? Що і за яких умов краще?
17. Чи можу я, громадянин, здійснювати активний вплив на життя суспільства?
18. Якою має бути роль ЗМІ у становленні громадянського суспільства в Україні?
19. Як мені, учневі, сформулювати свою громадянську позицію?

V. Якими повинні бути економічні умови існування демократії в Україні?

20. Виробництво: якими мають бути засоби взаємодії мікро- та макроекономічних моделей у демократичному суспільстві?
21. Що лежить в основі вільного ринку?
22. Як взаємодіють держава і ринок?
23. Якими є моє місце і роль в умовах ринку і ринкових відносин?

VI. Що є головними соціокультурними чинниками розвитку громадянського суспільства в Україні?

24. Як я можу ефективно здобувати, аналізувати і використовувати інформацію?
25. Чому я повинен дотримуватися соціальних норм?
26. Як мені ставитися до представників інших національно-культурних груп?
27. Як мені знайти своє місце у житті, досягти особистих і суспільних цілей?

Дорогі друзі!

Вибачте, що не писала вам довгий час. У мене все добре, сподіваюсь, що й у вас усе гаразд. У мене є дещо, чим би я хотіла поділитися з вами. На уроці англійської мови ми повинні були написати есе на тему "Що означає для мене бути американцем? Чому я пишаюся, що живу в цій країні?"

Поскільки я учасниця учнівського обміну, мені було запропоновано написати про мої враження від життя тут. І як відрізняється США від моєї рідної країни. Між іншим, я найкраща учениця з англійської мови в моєму класі, і товариші просять мене допомогти їм одержати "Б" - "добре" з цього предмету.

Щиро дякую вам за мої знання. Недавно мій вчитель і однокласники сказали мені, що моя мова значно поліпшилась за ці місяці. Це був найкращий комплімент, який могли мені тільки зробити!!! Отже, ось моє есе...

"Америка, Америка, земля надії і свободи..." Чи могла я думати про приїзд сюди, співаючи цю пісню вдома лише рік тому назад? Напевне, що ні. Статуя Свободи, узбережжя Тихого Океану, Манхеттен, Лос Анджелес, Голлівуд - ось типові асоціації типового європейського підлітка, коли він чує слово "Америка". Але для мене ця країна виявилась чимсь значно більшим - не лише канікули, але й робочі дні, не лише розваги, але й зовсім не легкі часи... Двері в аеропорту Філадельфії гостинно розчинились - і мій паспорт проголосив: "Візу надано..."

Це був довгий шлях... Серйозний конкурс, важкі завдання, багато есе, медичні довідки, рекомендації і... ось я тут. Коли мені сказали, що я пройшла "програму", я, відверто кажучи, мала таке відчуття, ніби я впала звідкись. Моя перша реакція була: "Та досить вам розігрувати мене, люди!!!"

Так, я стала однією з 190 українських дітей, яким пощастило. Потім були передвід'їзна орієнтація, новини про сім'ю, яка мене буде приймати, моє щастя: Вау! Індіана - це ж близько біля Великих озер... потоки сліз і відліт з Бориспільського аеропорту. Франкфурт, Філадельфія, Вашингтон, округ Колумбія, переліт на літаку, на приміському літаку...

Люди завжди запитують: "Ну, то і де тобі подобається більше, тут чи вдома?" Але після п'ятимісячного перебування в Штатах я все ще не можу відповісти на це питання. Наші країни такі різні, що я не можу їх навіть порівнювати. Те, що здається цілком нормальним тут, є абсолютно неприйнятним в Україні і навпаки. Все різне: їжа, манера одягатися, спілкування, вулиці, школи, стосунки між учителями та учнями і таке інше. Моє все життя здається єдиним суцільним великим сюрпризом! Щодня я відкриваю щось нове для себе, я розширюю свої горизонти і збагачую знання.

Але головна новина в моєму житті тут - я майже незалежна. Моїх батьків немає тут, щоб дати мені пораду (хоч інколи вона мені все ще потрібна, але рідше в цьому).

Отже, ви хочете знати, що ж є відмінним? Тоді почнемо. Дещо, що є абсолютно звичайним: присяга на вірність... ("Я складаю присягу на вірність прапорі Сполучених Штатів Америки і республіці, яку він представляє, єдиній нації, яка вірує в Бога і забезпечує свободу і рівність для кожного", - це те, що учні промовляють на початку кожного дня).

Складати присягу на вірність прапорі України? Така думка мені ніколи навіть на думку не спадала! А чому, власне, ні? Тут люди демонструють свою повагу до прапора кожного дня, і мені це справді подобається, тому що це важливо - цінувати свою країну та її закони!

Інший приклад: звична картина, але незвичні асоціації. Кожного дня я бачу будівельний майданчик, на якому є лише кілька цеглин і американський прапор. У нашій країні це було б сприйнято як іронію: кілька цеглин представляють країну, недавно утворену, незалежну, але неспроможну справитися зі своїми проблемами. А тут всі бачать інше: майбутній офіс або заможну будівлю на цьому місці! Любов американців до своєї країни просто вражає.

"Я - американець", - говорить хтось, і ти дійсно відчуваєш, яка це честь бути американцем. Я відчуваю це зараз і в собі, але у мене це звучить по іншому: я - українка, і я пишаюся цим. Ніколи раніше я не відчувала такої любові до своєї Батьківщини і гордості за неї, ніколи раніше я не усвідомлювала, як це важливо мати національність, знати, хто ти. Мені завжди приємно розповідати людям про свою країну, і я ніколи не ображаюсь, коли вони не знають, де розташована Україна. Я - представник моєї країни, і я пишаюся цим! Назва програми - "Молодь за розуміння, взаємообмін майбутніми лідерами", і мені приємно, що я щось роблю в цьому напрямку. Я вже набагато зміцніла і стала ближчою до поняття "лідерства", в порівнянні з тим, якою я була раніше.

Бути учасником програми обміну - це дуже приємно, але водночас це й випробування твого характеру, гнучкості, життєвих навичок та власних поглядів.

Мені все ще дивно бачити вулиці, на яких не ростуть дерева, знати, що деякі з твоїх однокласників уже одружені, усвідомлювати, що фактично ти не можеш жити без машини, і т.і. Але це є й одним з найкращих засобів розпочати цінувати те, що в тебе є: твою сім'ю, дім, життя...

Я дуже рада, що в мене є можливість відчувати все це в такому юному віці. Почати пізнавати себе, уважніше подивившись на світ навколо себе, - це велика справа, коли тобі 16, не кажучи вже про знання, які я здобула тут.

Діснейленд, Флорида, Чикаго, Атланта, озеро Мічиган... "американська мрія"? Ні! Це - реальність! І навіть більше, це моя реальність! Як би мені хотілося, щоб кожна дитина мала можливість пережити і побачити те, що я побачила і відчула.

І незважаючи на те, яка дивна, незвичайна і непередбачувана є ця країна... Я люблю її !!!

Це все здалося мені гарним, і я думаю, що, можливо, вам і учням буде цікаво дізнатися про те, які почуття прийшли до мене на цій землі. Поділіться, будь ласка, ними з учнями. Можливо, це варто опублікувати навіть у "Гімназисті" (звичайно, якщо ви вважаєте це за потрібне).

Дякую за увагу, і віднині я намагатимусь спілкуватися з вами електронною поштою частіше.

Щиро ваша,
Аня Семенова,

11-Б клас, переможець конкурсу "Акт на підтримку свободи".
Перша міська гімназія, Асоційована школа ЮНЕСКО, м. Черкаси.

Дорогі друзі!

Я сподіваюсь, що у вас все гаразд. У мене теж все добре, життя йде, як звичайно.

Другий семестр почався 23 січня. Я одержала мій табель (залікову книжку): у ній всі "А" - відмінні оцінки, враховуючи середню оцінку з усіх предметів за весь семестр - 3,958 з 4,000 можливих.

На цьому тижні ми вивчали поезію Емілі Дікінсон на уроках англійської літератури. Вчитель дав нам таке завдання: або написати листа своєму другу, в якому висловити свою думку про поезію Емілі Дікінсон і один з її віршів, або написати вірш про неї та її поезію.

Спочатку я хотіла написати листа, але потім до мене прийшло натхнення, і я написала сонет... Здається, він непоганий у порівнянні з сонетами інших учнів (один хлопець у своєму вірші зацікавився, а що Емілі їла!!!)

В пам'ять Емілі Дікінсон

'This is my Letter to the World' She wrote her poem in
advance She was the one, who could behold Next
generations common sense.

She knew they would adore her lines, Which would be read the
way it's meant, And tender lips will whisper once: "Tell all the
truth, but tell it Slant..."

She lived a private lonely life, People could never
comprehend. She wore just white, was not a wife -Was
more important her extent...

No... Emily was not insane, It's us, who live this life in vain...

Ну, ось так вийшло. Я все ще не знаю, що мій учитель думає про це. Сподіваюсь, він поставить мені "А" - відмінно.

Дуже сумую за вами.

Ваша Аня Семенова, 11 - Б клас,
переможець конкурсу "Акт на підтримку свободи"
Перша міська гімназія м.Черкас, Асоційована школа ЮНЕСКО

Ще один лист з Америки:

Лише одна думка про Америку примушувала моє серце шалено битися. Більшість стереотипів, які в мене склалися щодо країни та населення, виявилися справжніми.

Так, дійсно! Американці завжди отримують те, чого прагнуть. Вони багато працюють і багато відпочивають, усі вони мають легку вдачу, їхній улюблений одяг - джинси, улюблені страви - піца, гамбургери, картопля-фрі, напій - кока-кола.

У Сполучених Штатах, якщо тобі 16 чи більше, у тебе є робота, машина, особисте життя, ти самостійно приймаєш рішення, але все ж таки батьки намагаються контролювати кожен твій крок. Як каже мій вчитель історії містер Ламер: "Вік від 14 до 16 - це час війни за незалежність між підлітками та батьками". Більша частина молоді справді має сутічки з батьками. У мене таких проблем немає: сім'я, в якій я мешкаю, дуже добра, але водночас і суворіша за ставленням до мене, ніж мої власні тато з мамою. Я у них як донька і відчуваю себе як удома. Моя американська сім'я складається з шести чоловік. У мене є чотири сестри, і мені весело жити у такому "божевільному" домі.

Усі ранки "цікаві". День, як правило, починається з лементу моєї сестри, яку Шерон (мама) намагається стягнути з ліжка (між іншим, це єдиний спосіб розбудити Аманду). Коли вся сім'я на ногах, відбувається бійка за право першим прийняти душ. Снідаємо ми дорогою до школи.

О 8 годині лунає перший дзвінок у Норвок Хай Скул. Провівши п'ять хвилин біля шафи, намагаючись відімкнути, а потім знову її замкнути, звичайно, запізнюєшся у клас. Інколи вчителі добрі, але іншим разом можна втратити бали, і підсумкова оцінка не буде такою, якою б хотілося її бачити.

Перше заняття у моєму розкладі на перший семестр - це машинопис, потім іде світова література, історія, мистецтво, музика, психологія, математика та написання новин. Усі предмети цікаві, але не всі легкі, особливо психологія та машинопис. Я повинна зазначити, що американська школа дає мені дійсно глибокі знання, уміння та навички. Штат Айова традиційно був одним із перших серед десяти штатів щодо забезпечення освітою. І я щаслива, що перебуваю саме тут, в Айові.

2.30. Ура! Шкільний день позаду. На стоянці, як правило, страшенний нагвп. Кожен якнайшвидше мчить додому, щоб не спізнитися на роботу. Мені більше пощастило, бо я працюю у вихідні дні.

Я - гід-екскурсовод у музеї, який має назву Франческа Хауз. Я проводжу екскурсії для тих, кому дійсно подобається стрічка "Мости Медісону", яку було знято у цьому будинку. Я у захваті від роботи. Розважаю відвідувачів, розмови з якими приносять мені задоволення та покращують знання англійської мови. На роботі у мене багато друзів. Більшість - учні зі школи, як і я. Інколи після робочого дня ми влаштовуємо вечірки.

Не можу сказати, що в мене тут багато вільного часу. Я досить зайнята школою та роботою, але інколи відвідую вечірки, концерти, кіно. У неділю вранці люди ходять до церкви. О 10:30 служба закінчується, і потім американці насолоджуються вікендом: виїздять за місто, влаштовують вечірки або просто прибирають будинки. У жовтні, за місяць до Хелловіну, можна побачити, що всі оселі прикрашені гарбузами. Буде чудове святкування.

Гадаю, що Вам теж буде весело святкувати Хелловін у гімназії. Я за всіма дуже сумую, але тут у мене все просто чудово.

Сподіваюсь на швидку відповідь.

Ольга Іноземцева,
учениця 11 - В класу, Перша міська гімназія, м. Черкаси
переможець програми "Акт на підтримку свободи. Обмін майбутніми лідерами"

